

Hvordan brukes barnehagens fysiske miljø?

Sammenligning av avdelingsbarnehager og basebarnehager

Randi Hindenes

Masteravhandling ved pedagogisk institutt

UNIVERSITETET I OSLO

Dato

28.april 2014

TITTEL:

”Hvordan brukes barnehagens fysiske miljø?”

- En sammenligning av basebarnehager og avdelingsbarnehager

AV:

Randi Hindenes

EKSAMEN:**SEMESTER**

Masteroppgave i pedagogikk

Vår 2014

Studieretning: Kunnskap, utdanning og læring

Fordypning: Læring, teknologi og arbeid

STIKKORD

Basebarnehage, avdelingsbarnehage, organisering, fysisk miljø, bruk og tilrettelegging, rammefaktor

Copyright: Randi Hindenes

År: 2014

Tittel: Hvordan brukes barnehagens fysiske miljø?

Forfatter: Randi Hindenes

<http://www.duo.uio.no>

Trykk: Reprosentralen, Universitetet i Oslo

Sammendrag

Problemområde:

Fra midten av 2000-tallet har det oppstått nye organiseringsformer innenfor barnehagedrift. Dette har ført til barnehagebygg som i større grad enn tidligere er bygget etter mer åpne og fleksible løsninger. Etter år 2005 er de fleste nye barnehager som etableres, bygget for å legge til rette for nye organiseringsformer (Vassend mfl. 2011). Det mest allmennkjente og brukte begrepet for de nye organiseringsformene er *basebarnehage*. Ved organisering som basebarnehage, er mye av barnas leke- og oppholdsarealer gjort felles og tilgjengelig for alle i barnehagen. Ofte kjennetegnes basebarnehagene ved å ha etablerte spesialrom eller verksteder. Det er ulike måter å organisere basebarnehagene innad, og man kan finne forskjellige indre strukturer hvor barnehagene organiserer bruk og tilrettelegging av spesialrommene/ verkstedene på ulike måter. I mange av basebarnehagene deles barna inn i grupper/baser etter samme prinsipp som barna i avdelingsbarnehagene blir delt inn i avdelinger. Det kan virke som at basebarnehagene får en noe negativ fremstilling i offentlige debatter, hvor de ofte blir beskrevet som både store og uoversiktlige (Svendsen 2010, Ytreberg 2010, NRK 2010). Det er per i dag gjort lite forskning som ser direkte på barnehagens organisering når det kommer til hvordan en bruker det fysiske miljøet. I sin doktoravhandling; *Det moderne barn og den fleksible barnehage. En etnografisk studie av barnehagens hverdagsliv i lys av nyere diskurser og kommunal virkelighet* løfter Monika Seland (2009) frem problemstillinger i spenningsfeltet mellom barnehagens areal og funksjon. I tillegg til en rekke politiske problemstillinger, stiller hun kritiske spørsmål ved barns hverdagsliv i basebarnehager, belyst gjennom observasjoner som er gjort gjennom et fem måneders langt feltstudie i én kommunal basebarnehage. Buvik (mfl.2003) viser i sin rapport *Utforming av barnehager. På leting etter barneperspektivet*, eksempler på to barnehager som gikk fra tradisjonell avdelingsdrift til baseorganisering. Begge barnehagene rapporterer om positive fordeler ved den nye organiseringen. Det er tydelig at det i for liten grad er forsket på de nye barnehagene. Av forskning som er gjort savnes det større omfang av datagrunnlaget det støttes på. Da vi ser fra mitt datamateriale at det er store forskjeller mellom basebarnehager, vil det være grunn for å mene at det er behov for en mer nyanser forskning på feltet.

Denne studien fokuserer på barnehagens fysiske miljø i avdelingsbarnehager og basebarnehager. Ved å studere barnehager av ulik organisering vil man kunne undersøke hvilke forskjeller og eventuelle fellestrekk det vil være mellom basebarnehager og avdelingsbarnehager. Med utgangspunkt i dette er følgende forskningsspørsmål formulert;

Forskningsspørsmål 1: Hvordan brukes barnehagens fysiske miljø, og i hvilken grad mener de ansatte at det er tilrettelagt for bruk?

- Er det forskjeller mellom barnehager av samme organiseringsform?
- Er det forskjeller mellom barnehager med ulik organiseringsform?

Forskningsspørsmål 2: Er det samsvar mellom bruk og tilrettelegging av barnehagens fysiske miljø, innenfor avdelingsbarnehagene og basebarnehagene?

For å undersøke barnehagens fysiske miljø tas det utgangspunkt i tolkninger fra de offentlige dokumentene, barnehageloven (2005) og Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver (Kunnskapsdepartementet 2011).

Teoretisk grunnlag

Tidligere forskning på fagfeltet blir presentert sammen med publiserte artikler fra offentlige debatter, og drøftet i forhold til mine funn i drøftingskapittelet. Bakgrunnen for ideer om nye måter å organisere barnehage på blir vist til, blant annet i lys av Reggio Emilia filosofien. Barnehagens innhold og opplevelse av tilrettelegging blir sett i lys av rammefaktortenkning. Det blir vist til kvalitetsbegrepet, og ulike måter for hvordan en kan måle kvalitet.

Metode

Det er benyttet kvantitativ metode, med spørreskjema for å samle inn grunnlag for dataanalysene. Spørreskjemaet består av 16 spørsmål hvor det benyttes avkrysningsalternativer fra 1 (svært liten grad/dårlig) til 5 (svært stor grad/godt). Datamaterialet ble behandlet i SPSS, hvor det i første omgang ble laget et mini-datasett som gjorde hver barnehage til én enhet, med bruk av de ansattes gjennomsnittssvar. Fra mini-datasettet ble det gjennomført Cohens d for å se på forskjellene i gjennomsnittsverdiene

mellom avdelingsbarnehagene og basebarnehagene, og i forhold til noen aktuelle spørsmål innenfor samme barnehagetype. Pearson r er brukt for å måle korrelasjonen mellom bruk og tilrettelegging innenfor avdelingsbarnehagene og innenfor basebarnehagene.

Resultater

Gjennom innsamling av spørreskjemaer fra begge barnehagetyperne, basert på spørsmål om bruk og tilrettelegging av ulike gruppesammensetninger og former for aktiviteter, er det gjort ulike statistiske analyser. De statistiske analysene er gjort både ved å sammenligne basebarnehager mot avdelingsbarnehager, og ved å se på forskjeller innenfor hver av barnehagetyperne. Resultatene viser at angående hvor mye barnehagene tar i bruk store grupper, aldershomogene- og aldersblandede grupper, spontane aktiviteter og ulike aktiviteter i samme tidsrom, er det store forskjeller mellom basebarnehagene og avdelingsbarnehagene. Det er små eller ingen, forskjeller mellom barnehagetyperne i forhold til i hvor stor grad de benytter seg av små grupper og formelle og uformelle aktiviteter. Det er stort sett små forskjeller mellom barnehagetyperne i hvordan de ansatte opplever at barnehagens fysiske miljø er tilrettelagt for ulike grupper og aktiviteter, med unntak av tilrettelegging for store grupper og aldershomogene grupper. Det er høy samvariasjon mellom bruk og tilrettelegging på alle spørsmål, med unntak av spørsmål som berører store grupper, og dette gjelder både for basebarnehagene og avdelingsbarnehagene. Når det kommer til forskjeller mellom barnehager av samme organiseringsform, er det større forskjeller mellom basebarnehagene enn det vi finner mellom avdelingsbarnehagene.

Forord

Da var tiden inne for å skrive de siste ordene på denne oppgaven. Det har vært to lærerike år ved UIO, og jeg er nå spent på hva tiden fremover bringer. Tiden fra jeg begynte å tenke på tema for masteroppgave i fjor vår til i dag har flydd avgårde. Jeg er veldig glad jeg har fått mulighet til å få ny innsikt i barnehagelivet og en forståelse av hvor viktig det er med et fremtidsrettet syn og grundig forskning på feltet. Som førskolelærer, med erfaring fra hverdagslivet i barnehagen, ser jeg nå hvor mye kunnskap en kan få ved å studere enkelte sider av virksomheten.

Jeg vil rette en stor takk til mine veiledere, professor Thor Arnfinn Kleven og skoleplanlegger Siv Stavem. Deres gode oppfølging og nyttige råd gjør at jeg har hatt mulighet til å ferdigstille denne oppgaven. En særlig takk til Siv for å ha vist meg ett nytt felt innenfor pedagogikken, i forbindelse med bygningers betydning for det pedagogiske innholdet. Og en særlig takk til Thor Arnfinn for en fantastisk evne til å lære fra seg metoder innenfor kvantitative studier, uten dette hadde jeg ikke hatt mulighet til å gjennomført oppgaven slik jeg ønsket. En stor takk til de ansatte i de 15 barnehagene som tok seg tid til å svare på spørreskjemaet mitt, dette har vært avgjørende for å kunne gjennomføre denne studien.

Takk til venner og familie som har hørt på meg og støttet meg til alle tider av døgnet. En stor takk til mamma, som har lært meg mye av det jeg i dag står for som pedagog. Takk for faglige diskusjoner, som det nok hadde blitt mye mer av hadde vi bodd i samme by.

Randi Hindenes

Oslo

28.april 2014

Innholdsfortegnelse

1	Tilnærming til forskningsspørsmål og avgrensning.....	1
1.1	Barnehagens samfunnsmandat	3
2	Teoretisk rammeverk.....	6
2.1	Lover og rammeverk	6
2.2	Nye organiseringsformer og nye arealer.....	8
2.2.1	Avdelingsbarnehage.....	9
2.2.2	Basebarnehage.....	10
2.2.3	Sonebarnehage	11
2.2.4	Debatt om avdelingsbarnehage kontra basebarnehage i forskning og medier	12
2.2.5	Hva er en basebarnehage?	16
2.2.6	Basebarnehagens bakgrunn.....	19
2.3	Barnehagens fysiske miljø.....	20
2.3.1	Kvalitetsbegrepet.....	22
2.4	Rammefaktorer	23
3	Metode	26
3.1	Spørreskjemaet	26
3.2	Utvalget	29
3.3	Statistisk analyse	31
3.4	Validitet.....	32
4	Resultater	34
4.1	Forskningsspørsmål 1.....	34
4.1.1	Hvordan brukes barnehagebygget?.....	34
	Spørreskjemaets spørsmål 1-4	34
	Spørreskjemaets spørsmål 5-8	38
4.1.2	I hvilken grad er barnehagebygget tilrettelagt for ulike aktiviteter?	41
	Spørreskjemaets spørsmål 1-4	41
	Spørreskjemaets spørsmål 5-8	43
4.2	Forskningsspørsmål 2.....	46
5	Drøfting.....	49
5.1	Barnegrupper – små og store grupper	50
5.1.1	Små grupper.....	51
5.1.2	Store grupper	53
5.2	Barnegrupper – aldershomogene og aldersblandede grupper.....	54
5.3	Formelle og uformelle aktiviteter.....	57
5.4	Spontane aktiviteter	61
5.5	Varierte aktiviteter i samme rom til samme tid.....	63
5.6	Oppsummering.....	63
	Litteraturliste	65
	Vedlegg 1. Informasjonsbrev til styrer/leder	69
	Vedlegg 2. Informasjonsbrev til ansatte.....	70
	Vedlegg 3. Spørreskjema.....	71
	Vedlegg 4: Cohens d mellom pedagoger og andre ansatte.....	74

Figurer og tabeller	
----------------------------------	--

Figur 1: Andel barn i barnehagen	4
Figur 2: Antall barnehager	5
Figur 3: Skisse av organisering av avdelingsbarnehage	10
Figur 4: Skisse av organisering av basebarnehage	11
Figur 5: Skisse av organisering av sonebarnehage	12
Figur 6: Barnehager etter organiseringsform (10 kategorier)	15
Figur 7: Barnehager etter organiseringsform (fire kategorier)	15
Figur 8: Spredning i gjennomsnittssvar til spm. 1.1-1.4 innenfor barnehagetype	36
Figur 9: Spredning i gjennomsnittssvar til spm. 1.5-1.8 innenfor barnehagetype	39
Figur 10: Spredning i gjennomsnittssvar til spm. 2.1-2.4 innenfor barnehagetype	42
Figur 11: Spredning i gjennomsnittssvar til spm. 2.5-2.8 innenfor barnehagetype	44
Tabell 1: Gjennomsnittssvar til basebarnehagene, avdelingsbarnehagene og Cohens d på spørsmål 1-4 - Bruk	35
Tabell 2: Gjennomsnittssvar til basebarnehagene, avdelingsbarnehagene og Cohens d på spørsmål 5-8 – Bruk	38
Tabell 3: Gjennomsnittssvar til basebarnehagene, avdelingsbarnehagene og Cohens d på spørsmål 1-4 – Tilrettelegging	41
Tabell 4: Gjennomsnittssvar til basebarnehagene, avdelingsbarnehagene og Cohens d på spørsmål 5-8 – Tilrettelegging	44
Tabell 5: Gjennomsnitt, korrelasjoner og Cohens d på bruk og tiltelegging På spørsmål 1-8	47

1 Tilnærming til forskningsspørsmål og avgrensning.

Det vil i dette kapittelet bli gjort rede for hvorfor barnehagens fysiske miljø er av stor interesse å forske på, samt hvilke valg som er gjort for å gjøre en avgrensning til de aktuelle forskningsspørsmålene som er formulert. I forbindelse med politisk mål om full barnehagedekning og den ekspansive utbyggingen av nye barnehager, har det siden midten av 2000-tallet oppstått nye måter å organisere barnehager på. De fleste nye barnehager som etableres eller rehabiliteres, bygges etter mer fleksible og åpne prinsipper enn det vi finner i eldre barnehagebygg. Et mye brukt begrep for å betegne nye måter å organisere barnehagen på er *basebarnehage* (Vassend mfl.2011, Seland 2009, Seland 2011, Krogstad mfl.2012). Basebarnehagene kjennetegnes ved at de tar i bruk store deler av leke- og oppholdsarealer til felles bruk, gjerne gjennom å opprette ulike spesialrom eller verksteder. Dette er ulike temarom, som eksempelvis kan være vannrom, bibliotek, atelier, formingsrom, gymrom, sanserom, matematikkrom, byggerom etc. Det kan se ut til at basebarnehagene får en noe negativ fremstilling i offentlige debatter, og blir ofte henvist til som både store og uoversiktlige (Svendsen 2010, NRK 2010). Mange er kritiske til den raske utbyggingen, og mener det har vært for stort fokus på å bygge nok barnehager for å få dekket behovet for antall barnehageplasser. Kritikken dreier seg gjerne om at med den hurtige utbyggingene har man glemt å se på hvilke konsekvenser nye organiseringsformer fører med seg for barns hverdagsliv. Barn tilbringer langt flere timer i barnehagene i dag enn tidligere, og til tross for at Norge er det landet i Skandinavia som publiserte mest barnehageforskning i 2011 (St.meld.24. 2012-2013), er det lite forskning rundt de nye måtene å organisere barnehage på, særlig i forhold til barnehagens fysiske rammer. Av forskning i dag som konkret fokuserer på arealer og organisering for basebarnehager, står Monika Seland's doktoravhandling fra 2009 sterkt og forholdsvis alene. I Seland's avhandling baseres resultatene blant annet på observasjoner gjort av barn og voksne i én enkelt basebarnehage. Det finnes foreløpig ikke bredestudier som berører overlappende eller tilstøtende temaer, og det er grunn til å tro at det finnes større nyanser mellom barnehager enn det som fremkommer i Seland's studie. Er det slik at alle basebarnehager har de samme egenskapene? Har alle avdelingsbarnehager de samme egenskapene? Kan det tenkes at både bruk og opplevelse av barnehagen vil variere

mellom barnehagene? Er det forskjeller mellom avdelingsbarnehager og basebarnehager, eller vil det være avhengig for eksempel av hvilke barnehager en sammenligner?

I denne studien ønsker jeg å forske på hvordan det fysiske miljøet i barnehagen brukes og hvordan barnehagens fysiske miljø er tilrettelagt for ulike bruk. Jeg vil se på hvilke variasjoner det er mellom barnehager av samme organiseringsform, og hvilke forskjeller og eventuelt fellestrekk en kan finne mellom barnehager av ulike organiseringsform.

Tilnærming til feltet er gjort gjennom to forskningsspørsmål;

Forskningsspørsmål 1:

Hvordan brukes barnehagens fysiske miljø, og i hvilken grad mener de ansatte det er tilrettelagt for bruk?

- Er det noen forskjeller mellom barnehager med samme organiseringsform?
- Er det noen forskjeller mellom barnehager med ulike organiseringsform?

Forskningsspørsmål 2:

Er det samsvar mellom bruk og tilrettelegging av barnehagens fysiske miljø, innenfor avdelingsbarnehagene og basebarnehagene?

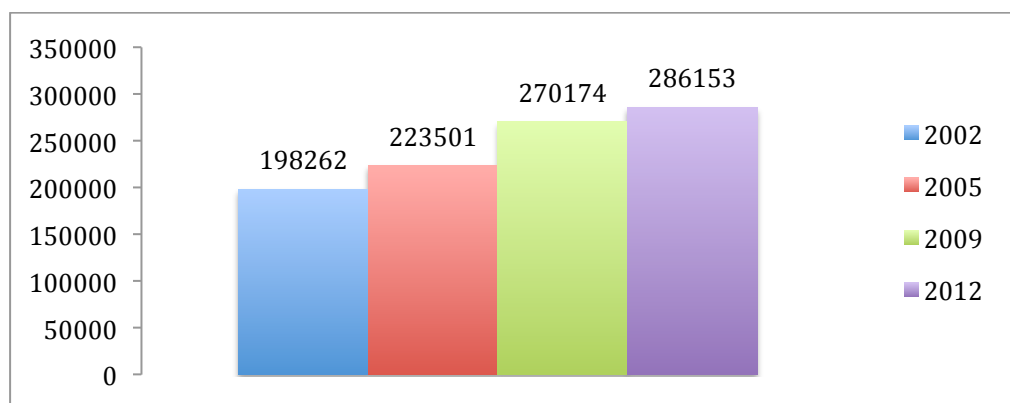
I ethvert forskningsprosjekt vil det være nødvendig med en avgrensning innenfor feltet. Det vil være avgjørende for en mest mulig gyldig studie, at en begrenser undersøkelsene innenfor mindre områder. I denne studien ser jeg på deler av barnehagens fysiske miljø, og hvilke muligheter og begrensninger miljøet gir for ulike aktiviteter. Jeg deler typer av barnehageorganisering inn i to kategorier: avdelingsbarnehager og basebarnehager. I studien blir de ansattes meninger og opplevelser av barnehagen grunnlag for analysene. Barnas stemmer blir ikke hørt, og man kan håpe at de voksne gir et riktig bilde av hvordan barnas hverdagsliv i barnehagen arter seg. Til tross for dette, vet vi at barns oppfatninger av virkeligheten kan være helt noe annet enn de voksnes. De sidene ved barnehagen som blir undersøkt i denne studien, er bare noen få av mange sider det vil være nødvendig å studere nærmere i fremtidige forskningsprosjekter, for å generere kunnskap om mulige sammenhenger mellom barnehagens arealer og organisering.

Avhandlingen er bygd opp av fire deler. Teoretisk rammeverk, metode, resultater og drøfting. For å forstå barnehagens plass i samfunnet vil utviklingen av barnehagesektoren og ulike lover og rammeverk bli presentert. Ulike organiseringsformer for barnehage blir beskrevet og illustrert, med særlig vekt på basebarnehagen. Teori omkring kjennetegn ved barnehagens fysiske miljø og hvilke føringer barnehagen er underlagt blir lagt frem, sammen med ulike kvalitetsbegreper i forhold til barnehagens fysiske miljø. I metodekapittelet blir valg og bruk av metode presentert og argumentert for. Beskrivelse av utforming av spørreskjema, og utvalgsprosess blir gjengitt. Resultatkapittelet er delt opp i to deler, én for hvert av forskningsspørsmålene. Her blir tabeller og figurer brukt for å belyse funnene fra dataanalysene. I drøftingsdelen blir resultatene fra analysene vist opp mot teori, og mulige årsaker til resultatet blir belyst og drøftet.

1.1 Barnehagens samfunnsmandat

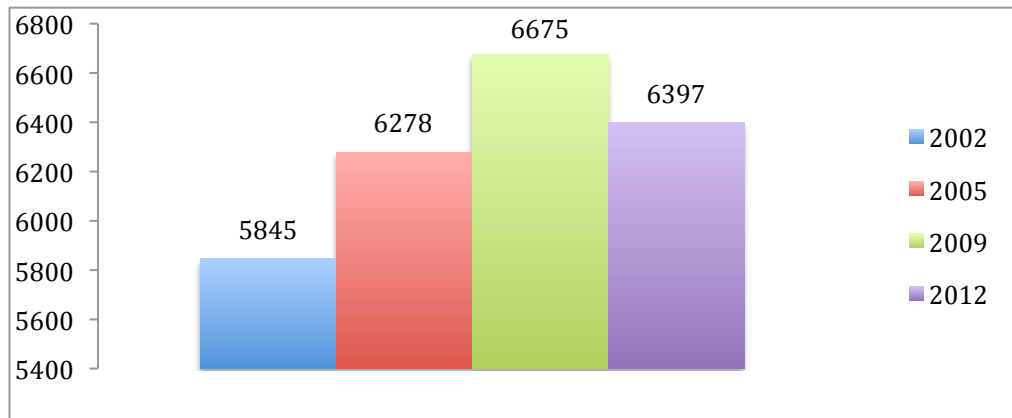
Barnehagen har i de siste 15 årene vært gjennom store endringer. Det vil i dette kapittelet bli vist til hvilken funksjon barnehagen har i samfunnet i dag, og veien dit. I dag har barnehagen en viktig posisjon i samfunnet, på mange måter er barnehagen første ledd av utdanningsløpet. For de fleste barn vil barnehagen være deres første møte med en offentlig institusjon som skal bidra til omsorg, utvikling og danning. Fra St.meld.24 (Kunnskapsdepartementet 2012-2013) leser vi at ”i henhold til barnehagens overordnede målsetting skal barnehagen skape en god barndom her og nå, og gi barnet et godt grunnlag for livslang læring og aktiv deltakelse i et demokratisk samfunn” (Ibid.; 8). I 2009 ble det i Norge lovfestet rett til barnehageplass, og sammen med innføringen av maksimalpris for barnehageplass, sikret dette barnehagens status som et universelt velferdsgode (St.meld.24 2012-2013). I dag benytter de aller fleste barn mellom ett og fem år seg av et barnehagetilbud, og de fleste går på heldagsplasser (Holmseth 2013). I praksis betyr dette at barn allerede fra det første leveåret blir introdusert for institusjonslivet og tilbringer mellom 6-9 timer av dagen sammen med andre barn og voksne enn de som er barnets nærmeste. Barnehagens oppgaver har ut i fra samfunnsmessige behov endret seg over tid. Fra tidligere var barnehagens oppgave å gi omsorg til vanskeligstilte barn, for så å bidra til å sikre kvinner plass i arbeidsmarkedet, til at barnehagen etter hvert har påtatt seg mer utdanningsmessige oppgaver (Brødhaug, Helgøy, Homme, Lotsberg og Ludvigsen

2011). Barn ble mot slutten av 1990-tallet i sterkere grad enn tidligere, sett på som kompetente aktører og rettighetsinnehavere, både i samfunnet generelt og innenfor pedagogikken. Folk begynte å se betydningen av at barna fikk delta mer i utformingen av sitt eget hverdagsliv. Barndommen ble i stor grad sett på som en livsfase med egenverdi for barnet (Seland 2009). Dette førte til større aksept for barnets behov for deltakelse i en sosial arena med andre barn utenfor hjemmet, og det ble allment akseptert å la barna gå i barnehagen på heldagsplasser (Ibid.). Barnehagens nye status i samfunnet gjør at barnehagen har blitt styrt i retning av utdanningssystemet, og det er nå også i statens interesse å styre barnehagens mål og oppgaver (Brødhaug mfl. 2011). Figur 1 nedenfor henter tall fra Statistisk sentralbyrå, og viser en jevn stigning av andel barn i barnehagen og antall etablerte barnehager fra år 2000 til i dag.

Figur 1: Andel barn i barnehagen (tabell laget på tall fra statistisk sentralbyrå (Holmseth 2013)).

Figur 2 nedenfor viser stigningen i antall barnehager i Norge i perioden 2002 til 2012. Som vi kan se er det en stigning av barnehager frem mot 2009. Deretter er tallet noe synkende. Ser vi figurene i sammenheng, med økende barnetall og synkende barnehagetall, forstår vi at størrelsen på barnehagene har økt.

Figur 2: Antall barnehager (tabell laget på tall fra statistisk sentralbyrå (Holmseth 2013)).

I dag er det tilnærmet full barnehagedekning i Norge, med et variert barnehagetilbud i form av ulike eierforhold, størrelse, faglig innhold og organiseringsform (NOU 2012:1). Det stadig økende antall barn i barnehagen, blir ofte omtalt som en del av en økende profesjonalisering og institusjonalisering av barndommen (Seland 2009).

2 Teoretisk rammeverk

2.1 Lover og rammeverk

Barnehagen er underlagt lov av barnehage (Kunnskapsdepartementet 2005) og Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver (Kunnskapsdepartementet 2011). Det har vært store endringer i barnehageloven i løpet av de siste årene. Rammeplanen har ved flere anledninger blitt revidert, etter første opplag ble vedtatt i 1996. Ved regjeringen Bondevik 2 ble barnehageforliket vedtatt gjennom St.meld.nr.24 (Kunnskapsdepartementet 2002-2003) ”Barnehage tilbud til alle – økonomi, mangfold og valgfrihet”. Hovedmålene i forliket var lavere foreldrebetaling og utbygging av barnehagesektoren. For å skape en helhet og sammenheng i utdanningsløpet ble barnehageområdet underlagt Kunnskapsdepartementet i 2006. I St.meld. 41 (Kunnskapsdepartementet 2008-2009) ”Kvalitet i barnehagen”, foreslo regjeringen tre hovedmål og en rekke kvalitetsfremmende tiltak. Målene er i de senere årene videreutviklet og fremstår i 2013 slik;

”- Retten til plass innfridd. – Det skal være likeverdig og høy kvalitet i alle barnehager. – Alle barnehager skal være en god arena for omsorg, lek, læring og danning. – Alle barn skal få delta aktivt i et inkluderende fellesskap. – Prisen skal være så lav at alle som ønsker det, skal ha råd til å gå i barnehage.” (Kunnskapsdepartementet, st.meld.24 2012-2013).

I 2006 ble det med hjemmel i barnehageloven § 2 (2006) fastsatt forskrift om Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver. Rammeplanen ble revidert i 2011, og per i dag foregår det et nytt revideringsarbeid som forventes ferdig i 2016. I 2008 ble det i Statsbudsjettet lagt til rette for at alle barn som er forventet å ønske barnehageplass i 2008 skal få plass. I 2009 ble det lovfestet rett til barnehageplass for barn som fyller ett år senest utgangen av august det året det søkes om barnehageplass (Kunnskapsdepartementet 2005, tilføyd ved lov 2008 nr.73). Dette betyr at foreldre har rett på barnehageplass i den kommunen de er bosatt i, noe som gir kommunene et ansvar. Rammeplanen gir retningslinjer for barnehagens innhold og oppgaver, og beskriver barnehagens samfunnsmandat slik;

”Barnehagens samfunnsmandat er, i samarbeid og forståelse med hjemmet, å ivareta barnas behov for omsorg og lek, og fremme læring og dannelse som grunnlag for allsidig utvikling. Barnehagen skal tilby barn under skolepliktig alder et omsorgs- og læringsmiljø som er til barns beste.”
(Kunnskapsdepartementet 2011; 8).

Rammeplanen er inndelt i tre deler som berører ulike områder, del 1 – *barnehagens samfunnsmandat*, del 2 – *barnehagens innhold* og del 3 – *planlegging og samarbeid*.

Gjennomgående i rammeplanen er blant annet at barnehagen skal tilby alle barn et omsorgs- og læringsmiljø som er til barns beste. Det vises til at de voksnes holdninger, kunnskaper og ferdigheter er av stor betydning for å kunne støtte barna i en oppdragelse som gir aktiv deltakelse i et demokratisk samfunn. Barnehagen skal sikre et oppvekstmiljø som gir utfordringer tilpasset barnas alder og funksjonsnivå, i tillegg til å gi dem trygghet mot fysiske og psykiske skadevirkninger. Rammeplanen skal være av slik art at den kan tilpasses varierte driftsformer og lokale forhold og rammebetingelser (Kunnskapsdepartementet 2011). Under del 1 – *barnehagens samfunnsmandat* finner vi kapittel 1.8 – *fysisk miljø som fremmer alle barns utvikling*. Her vises det til at ”barnehagen skal ha arealer og utstyr nok til lek og varierte aktiviteter som fremmer bevegelseserfaring, sanseerfaring og mulighet for læring og mestring” (Kunnskapsdepartementet 2011; 22). Det er barnehagens ansvar å se de fysiske rammene for barns læringsmiljø som en helhet, og utformingen av dette gir viktige rammebetingelser for barns trivsel, opplevelser og læring. Barnehagen skal være en arena for alle barn, uavhengig av alder, kjønn, etnisitet eller funksjonshemninger. Derfor skal barnehagens fysiske miljø utformes på en slik måte at alle barn får gode muligheter til å delta aktivt i lek og andre aktiviteter. Det vises spesifikt til at utformingen av barnehagerommet må ta hensyn til at barn har behov for å danne grupper, og at det skal være mulighet for at det skal foregå ulike aktiviteter til samme tid (Ibid.)

I rammeplanens del 2 – *barnehagens innhold*, vises det igjen til at barnehagens innhold skal være allsidig og variert, og at barnehagen derfor må utformes på en slik måte at hvert enkelt barn får opplevelser og erfaringer som gir støtte for utvikling. Det er derfor viktig at barnehagen både fysisk og organisatorisk legger til rette for variert lek, og legger til rette for å styrke barns lek i formelle og uformelle læringssituasjoner. Rammeplanen definerer formelle aktiviteter som planlagt og ledet av personalet, mens de uformelle læringssituasjonene er aktiviteter som oppstår i her-og-nå situasjoner i lek, oppdragelse og annen samhandling (Kunnskapsdepartementet 2011). Rammeplanen inneholder sju ulike fagområder, under hvert fagområde er det formulert mål for arbeidet med å fremme barns utvikling og læring, og

presisering av personalets ansvar for å nå dette målet. Det vises igjen til at det må skapes rom for både voksenledet og barnestyrt aktivitet.

Rammeplanens del 3 – *planlegging, dokumentasjon og vurdering*, viser til at planlegging av barnehagens fysiske utforming, organisering, innhold og prosesser må gjøres med utgangspunkt i barnehagens overordnede mål, som er gitt i barnehageloven og utdypet i Rammeplanen (Kunnskapsdepartementet 2011). Det vi ser er at det legges føringer for barnehagens innhold, og en del av disse føringene henviser til betydningen av barnehagens fysiske rom.

”Dersom barnehagene har en balansert tilnærming til alle de ulike fagområdene, kulturformidling, omsorg og lek, og forholder seg til rammeplanens mer komplekse målformuleringer, kan barnehagens mandat som læringsarena utvide barns mulighet til å oppleve barnehagen som et spennende og meningsfylt sted og være. På motsatt side kan en kritisk og ureflektert forståelse av hva som ligger i skoleforberedelse og læringsarena begrense barns mulighet for meningsfylte hverdager i institusjonen” (Seland 2011;53).

Barnehageeier har stor frihet til selv å bestemme organiseringsform internt.

Det har i senere tid vært diskusjon om behovet for en barnehagelov som sikrer et best mulig tilbud for barna, dette ble særlig aktuelt med fremveksten av basebarnehagene (NOU 2012:1, kap.15.1).

2.2 Nye organiseringsformer og nye arealer

Parallelt med en ekspansiv utbygging av barnehager, har det oppstått nye måter å organisere barnehagen på. Fra de tradisjonelle avdelingsbarnehagene, til nye barnehagebygg hvor arealene er mer fleksible og fordelt noe annerledes enn tidligere. Nye barnehager som bygges, er større enn tidligere, ofte med plass til 80 barn eller flere (Vassend, Thygesen, Bayer, Alvestad, og Abrahamsen, 2011.) I 2011 ble rapporten ”Barnehagers organisering og strukturelle faktorerets betydning for kvalitet”. (Vassend mfl. 2011) lagt frem. Her vises det til at flertallet av barnehager bygget etter 2005 er bygget etter nye organiseringsformer. Til tross for stor utbygging er det fortsatt de tradisjonelle avdelingsbarnehagene som er mest representert i dag (Dahl og Evenstad 2012). De nye organiseringsformene har ført med seg nye begreper som blant annet base-, avdelingsfri- og sonebarnehager. Det kan være vesentlige

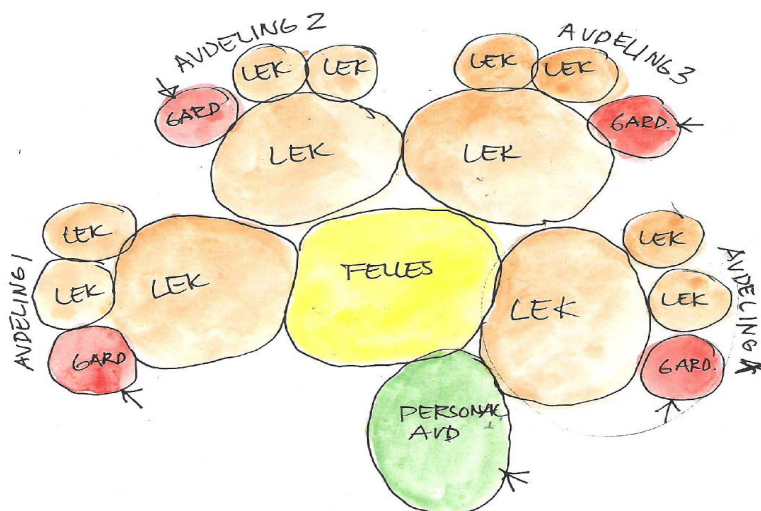
forskjeller i hvordan de ulike begrepene brukes, noe som blir vist til senere i kapittelet. De nye måtene å bygge barnehager på er i tråd med dagens syn på barn som kompetente og selvstendige aktører og med en forståelse av barnehagen som en læringsarena (Buvik, Høyland, Kvande, Noach, Tingstad, Presterud og Kvamstad 2003). I dag betraktes barn som små forskere, og de har rett til å delta i et variert læringsmiljø, med allsidige utfordringer. De nye barnehagene bygges derfor med utgangspunkt i å gi barn flere valgmuligheter enn tidligere (Seland 2009).

Veiledende arealnorm for barns lekearealer inne, er 4 kvadratmeter for barn over 3 år, og 5,3 kvadratmeter for barn under 3 år. I alle barnehager er summen av leke- og oppholdsarealet den samme, det er disponeringen/planløsningen som er ulik (Kunnskapsdepartementet 2006).

I studien videre brukes terminologien til Dahl og Evenstad (2012) for å beskrive ulike typer barnehager. I det følgende vil det redegjøres for ulike egenskaper ved de forskjellige organiseringsformene og arealtypene, hvor jeg skiller mellom avdelingsbarnehage, basebarnehage og sonebarnehage.

2.2.1 Avdelingsbarnehage

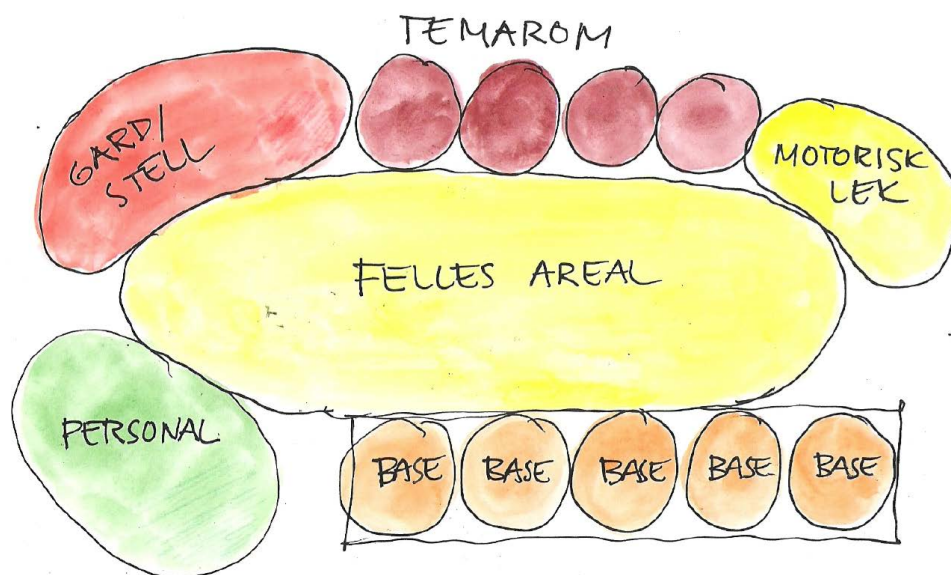
Dahl og Evenstad i (2012) beskriver avdelingsbarnehagen som den tradisjonelle måten å organisere barnehagen på, med avgrensede avdelinger med egne rom og funksjoner for hver barnegruppe. Som oftest har hver avdeling egne innganger med grov- og fingarderde, ett hovedrom som fungerer som lekeareal ofte kombinert med kjøkken og spiseplass, i tillegg til wc/stellerrom og eventuelt ett eller flere mindre spesialrom. Avdelingsbarnehager kan være ulikt organisert. Det er ofte avhengig av hvordan de enkelte avdelingene er knyttet sammen, og hvilke funksjoner som vil være hensiktsmessig å samarbeide om. I hvilken grad avdelinger samarbeider og åpner opp mellom rommene, er avhengig av hvordan bygget er utformet. Skissen nedenfor illustrerer organiseringen i en avdelingsbarnehage, med «private» arealer for den enkelte avdeling merket med oransje farge, mens felles arealer for hele barnehagen er merket med gul farge.

Figur 3: Skisse av organisering av avdelingsbarnehage. (Brukt med tillatelse fra arkitekt Birger Dahl.

2.2.2 Basebarnehage

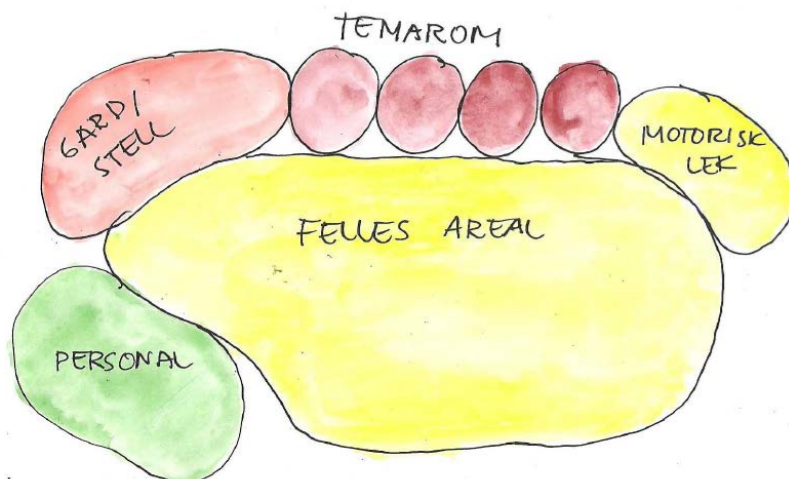
I basebarnehagene er det tradisjonelle avdelingsarealet redusert, og gitt til felles formål. Dette vil typisk være spesialrom og ulike aktivitetsrom/ verksteder (Dahl og Evenstad 2012). Basebarnehagens barnegrupper/størrelse vil ofte være organisert som i avdelingsbarnehager. Hvor hver gruppe har tilhørighet til egne private området, disse områdene kan variere i form og størrelse innenfor samme barnehagene (Ibid.). Hvordan de private områdene er tilrettelagt kan variere stort mellom ulike basebarnehager Dette vil også være tilfelle i forhold til hvordan fellesarealer, garderober og andre funksjoner blir delt. Skissen nedenfor illustrerer organiseringen av en basebarnehage. Det «private» arealet som er forbeholdt bestemte barnegrupper er merket med oransje farge, er vesentlig mindre enn i skissen av avdelingsbarnehagen, og fellesarealet for alle i barnehagen er merket med gult, og er vesentlig større enn i skissen av avdelingsbarnehagen.

Figur 4: Skisse av organiseringen av basebarnehage. (Brukt med tillatelse fra arkitekt Birger Dahl).

2.2.3 Sonebarnehage

Sonebarnehagene skiller seg særlig ut fra avdelings- og basebarnehagene ved at det ikke finnes egne, faste arealer for barnegruppene. I denne organiseringsformen er alt lekearealet fordelt på større og mindre fellesrom. En del barnehager med denne formen for organisering har valgt å gå vekk fra "sone"-begrepet, og kaller seg for aktivitetsbarnehage, temabarnehage eller funksjonsbarnehage (Dahl og Evenstad 2012). Skissen nedenfor illustrerer organisering av sonebarnehage. Her er ikke noe av arealet avsatt til private områder, gul farge indikerer fellesarealer, mens rødt indikerer ulike temarom.

Figur 5: Skisse av organisering av sonebarnehage (Brukt med tillatelse fra arkitekt Birger Dahl).

Det skal presiseres at dette er én måte å kategorisere ulike organiseringsformer innenfor barnehager på, hvor forfatterne selv har tatt utgangspunkt i Oslo kommunes ”funksjons- og arealprogram for barnehager” fra 2007. Dahl og Evenstad (2012) viser også til at de fleste av landets kommuner gjør ikke et skille mellom base- og sonebarnehager, og at dette er noe som er særegent ved Oslo kommunes funksjons- og arealprogram.

2.2.4 Debatt om avdelingsbarnehage kontra basebarnehage i forskning og medier

Det er gjort få studier av barnehagens utforming og byggets organisering. I offentlig debatt stilles det spørsmål ved hvilke konsekvenser de nye organiseringsformene innenfor barnehagene egentlig gir barnehagehverdagen og barnehagebarn. Det kan virke som om de nye og mer fleksible basebarnehagene ofte blir fremstilt i et noe negativt lys i media. Det stilles kritiske spørsmål ved basebarnehagene blant annet til størrelse, antall barn i grupper, voksenteitet, pedagogteitet og hvordan en ivaretar barns behov for omsorg og tilhørighet, samt ved samspillet mellom barn og voksne. Det kan nesten virke som det i mediene råder en oppfatning av basebarnehagene som ”store, uoversiktlige barnehager, hvor barn ikke får noe tilhørighet og må forholde seg til for mange barn og voksne enn ønskelig” (Svendsen 2010, Evenstad 2010, Ytreberg 2010). I 2003 ble rapporten ”Utforming av barnehager – på leting

etter barneperspektiv” (Buvik mfl.2003) lagt frem som et resultat av et storbysamarbeid i utdanningssektoren. Her blir det blant annet vist til den aktuelle debatten rundt ”avdelinger kontra baser”. Det blir rettet fokus på barns medvirkning og det stilles spørsmål ved hva barns medvirkning og innflytelse egentlig innebærer, og hvilke krav det stilles til de barna som aktivt skal delta i et basebarnehageliv. I basebarnehagen vil det fysiske miljøet være mer fleksibelt enn ved tradisjonelle avdelingsbarnehager, og en vil ha større områder å bevege seg i. Det stilles spørsmål ved om man under utformingen av nye organiseringsmodeller for barnehager har glemt at det også finnes de barna som har sterkt behov for stabile relasjoner og tilhørighet til faste personer og rom. Det vil ikke være alle barn som lykkes med å tilpasse seg de fleksible romløsningene til de nye organiseringsformene (Buvik mfl.2003). I mange av de nye barnehagebyggene etableres det spesialrom som legger opp til spesielle leker og aktiviteter. Dette kan være vannrom, gymrom, bibliotek, klosserom, dramarom etc. Denne måten å organisere rom på kan benyttes som direkte virksomhet for det pedagogiske innholdet. Motsatt kan slike rom hvor funksjonen er forutbestemt, redusere barns muligheter til å bruke rommet fritt på ulike måter. Av den grunn vil noen hevde at slike funksjonsbestemte rom i liten grad stimulerer til barns egen frie lek og læring, og vil i stor grad støtte opp under voksenstyrte aktiviteter (Høyland og Hansen 2012).

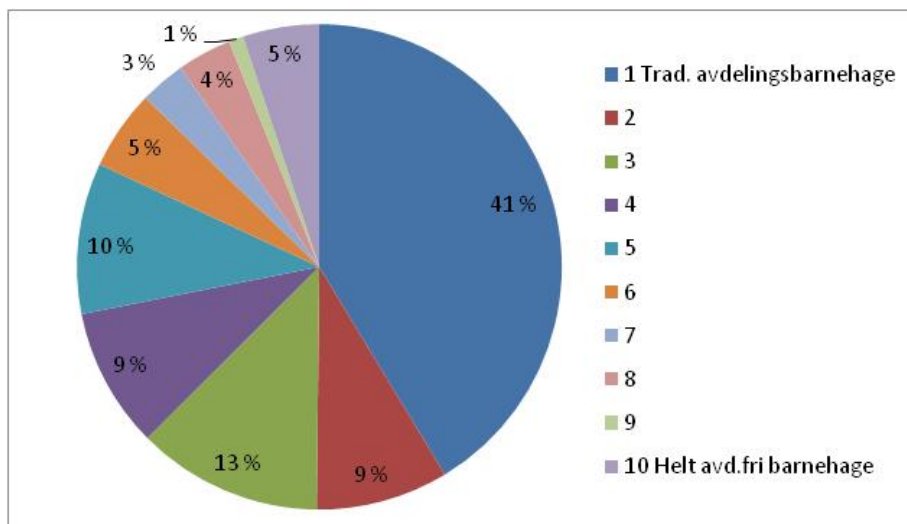
Buvik (mfl.2003) viser til to eksempler på barnehager som har gått fra tradisjonell avdelingsstruktur til baseorganisering. I begge tilfellene ser det ut til at de ansatte i stor grad har et positivt syn på den nye måten å organisere barnehagen på. De ansatte i disse barnehagene ser blant annet flere muligheter ved det fysiske miljøet enn i tidligere barnehagebygg. De viser til at barna i de nye, fleksible barnehagene får mer plass til å utfolde seg. De opplever at hele barnehagens arealer blir bedre utnyttet, og de kan tilby barna et større spekter av valgmuligheter i forhold til aktiviteter. Det gis større muligheter for at barna får flere venner å velge mellom og det er mer variasjon i hverdagen. I tillegg føler personalet seg mindre sårbart, og opplever en positiv utvikling i det faglige fellesskapet ved at de har fått et bedre miljø for kunnskaps-og erfaringsdeling (Buvik mfl.2003). En kritisk kommentar fra rapporten er;

”Hva en endring fra avdelingsstruktur til baser innebærer og hvordan det vil virke, vet vi imidlertid lite om. Erfaringsbasert kunnskap og forskning gir ikke alltid entydige svar som direkte lar seg overføre fra en sammenheng til en annen.” (Buvik mfl. 2003; 24).

I dag, 11 år etter publisering av rapporten, vet vi fortsatt lite om konsekvensene av de nye organiseringsformene. Det er gjort lite forskning på basebarnehager. Monica Seland la i 2009 frem sin doktoravhandling ”Det moderne barn og den fleksible barnehagen – En etnografisk studie av barnehagens hverdagsliv i lys av nyere diskurser og kommunal virkelighet”. I avhandlingen berøres en del politiske problemstillinger for barnehagene, i tillegg til å belyse direkte hvilke konsekvenser den fleksible organiseringsformen har for hverdagslivet til barn og voksne. I løpet av en fem måneder lang periode observerte hun én basebarnehage i Trondheim kommune. I løpet av denne perioden intervjuet hun både voksne og barn i deres hverdagsliv. Seland (2009) viser blant annet i sin studie at fleksible barnehager, som i stor grad baserer seg på barns valgfrihet, vil kunne være svært begrensende forhold til valg- og medvirkningsmuligheter. Seland (2009) viser også til at det må skapes barnehager som gir rom til alle typer barn, også de irrasjonelle, uansvarlige, stille eller utrygge, samt for de barna som har behov og ønsker om å utforme barnehagehverdagen sin ut fra egne preferanser, i samspill med en nær, stabil og ansvarlig voksenperson.

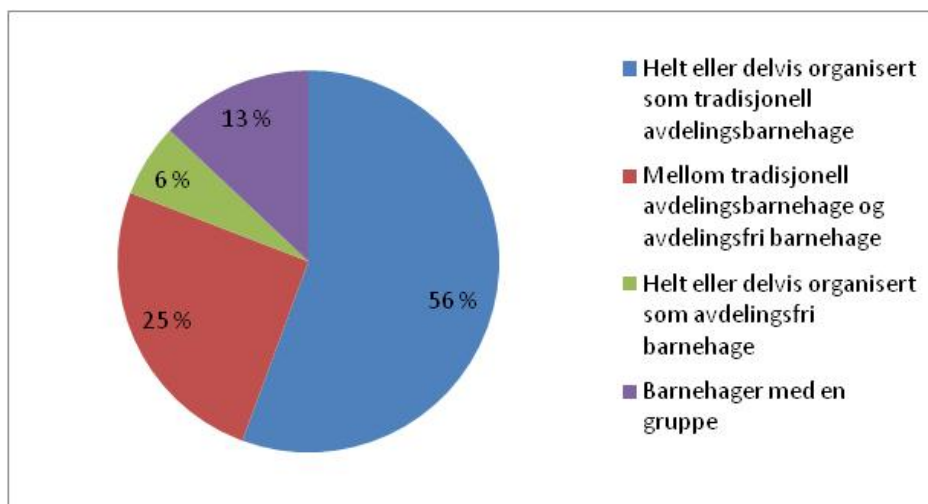
Kartlegging av barnehagens interne organisering som er gjennomført de siste årene, viser at barnehagens organisering er mer ”nyansert enn at det enten er snakk om avdelingsbarnehager eller basebarnehager” (NOU 2012:1, kap.15.2.). Vassend (mfl.2011) viser til at det er mange barnehager som velger å plassere seg mellom en mer tradisjonell avdelingsdrift og mer fleksibel avdelingsfri organisering når det gis anledning til dette.

Figuren nedenfor illustrerer hvor barnehagene plasserer seg på en skala fra én (tradisjonell avdelingsbarnehage) til ti (helt avdelingsfri barnehage). Vi ser at over 50 % av barnehagene plasserer seg utenfor kategorien ”tradisjonell avdelingsbarnehage”. Det er kun fem % av barnehagene som oppgir at de er helt avdelingsfrie.

Figur 6 : Barnehager etter organiseringsform (avdeling-avdelingsfri) (Vassend mfl. 2011; 47).

Figuren nedenfor illustrer barnehager etter organiseringsform i fire kategorier.

Figur 7: Barnehager etter organiseringsform (4 kategorier) (Vassend mfl. 2011; 48).

2.2.5 Hva er en basebarnehage?

Med nye organiseringsformer, er det som nevnt oppstått en del nye begreper som blir brukt litt forbi hverandre i ulike diskusjoner. Monika Seland (2009) ser på disse nye og til dels uklare begrepene i sin Ph.d.-avhandling, hvor hun viser til at erfaringene med de nye basebarnehagene diskuteres uten klare begrepsdefinisjoner. Å finne klare avgrensinger innenfor bruken av de ulike begrepene er ikke mulig med dagens litteratur. Det er gjort en rekke forsøk på å definere og avgrense, men foreløpig foreligger det altså ikke noen klar definisjon. Dette medfører at det fort kan bli vanskelig å diskutere for og imot nye organiseringsformer. Seland (2009) prøver ikke å definere begrepet basebarnehage, men hun beskriver detaljert hvordan basebarnehagen hun observerte var organisert. Hver base hadde 40 barn mellom tre og fem år. Hver av basene hadde et stort kjøkken med skyvedør inn til et oppholdsrom. Hver av basene hadde fin- og grov garderobe, med toaletter plassert i grovgarderoben. Mellom basene var det et område som ble kalt ”kommunikasjonsarealet”. Her var barnehagens sju spesialrom etablert. Dette var rom som var felles for begge basene. Barnehagen hadde i tillegg et stort fellesrom, personalrom med tekjøkken og garderobe. På hver av basene var det etablert små arbeidsrom for de ansatte, med faglitteratur, pc-er og kopimaskiner (Seland 2009).

Grindheim beskriver i sin avhandling om ”Barns motstand som demokratisk deltaking i barnehagen” (2003), basebarnehagen slik: ”...i tillegg til de definerte romma er det basen, eller basene, alt etter kor stor barnehagen er. Basen er ”møterom” kor ein har felles måltid, samling, snakkar om slikt som har skjedd i løpet av dagen eller ein brukar også baserommet til leik” (Grindheim, 2003; 38).

Her ser vi to ulike fremstillinger av basebegrepet, som begge er noe ulikt Dahl og Evenstads (2012) beskrivelse, som viser til basene i barnehagen som de faste, private områdene til én fast barnegruppe. Seland beskriver en barnehage som i all hovedsak er delt i to, hvor de tilhørende rommene er etablert på det hun kaller base 1 og base 2. I mellom basene er det sju fellesrom. På den andre siden beskriver Grindheim basen som et definert rom, som er uavhengig av de andre rommene i bygget.

Fra NOU (2012:1) leser vi at;

”Ved en vanlig organisering av en basebarnehage tilhører barnet en fast gruppe, men det står fritt til selv å velge andre gruppers store deler av dagen. Riksrevisjonen viser til at noen barnehager har valgt å ha en avdelingsbasert barnehage, men at de likevel enkelte dager følger baseorganisering. Undersøkelsen viser videre at det ikke er noen variasjon ut fra størrelsen på barnehagene når det gjelder organisering”. (NOU 2012:1)

I enhver basebarnehage vil det være arealer som kjennetegnes som fellesarealer for hele, eller store deler av barnehagen. Seland (2009) viser til tre måter å organisere fellesarealer i basebarnehagen på. Den første måten å gjøre dette på, betegnes som *Fri flyt av barn-som i en basar*. Denne måten ”...har sitt grunnlag i en tenkning om barnehagen som en orientalsk basar, med et myldrende liv av barn i institusjonens mange spennende ”butikker” og ”kafeer”” (Kjørholdt 2010; Kjørholdt og Seland 2011 i Seland 2011; 66). Det som er tanken bak denne organiseringen er at barna fritt skal få velge aktiviteter, og hvilke barn og voksne de skal være sammen med. På noen måter kan dette minne om organiseringen i de tradisjonelle avdelingsbarnehagene, men med unntak av at arealet og valgmulighetene i basebarnehagene vil være mye større. ”Ved å observere barna og ”lytte” til deres interesser og behov kan de ansatte utvikle spennende prosjekter sammen med barna etter inspirasjon fra Reggio Emilia – pedagogikken” (Åberg et. al., 2006 i Seland 2011). Seland (2011) viser til at en slik organisering kan oppleves som fritt eller lite kontrollert eller styrt.

En annen måte og fordele fellesarealene på blir av Seland (2011) gitt betegnelsen *Faste grupper som fordeles på ulike aktiviteter*. I denne modellen vil barna deles inn i mindre grupper, hvor barnegruppene følger faste rullinger mellom ulike rom og aktiviteter. Ved å ha faste voksne og barn å forholde seg til vil dette kunne bidra til å ivareta behovet for stabilitet og forutsigbarhet til omsorg og annet pedagogisk arbeid (Ibid.). En av forutsetningene som ligger til grunn for en slik klassisk didaktikk, ligger nettopp i det å planlegge for og å tilrettelegge for en fast og kjent gruppe med barn (Gunnestad 2007 i Seland 2011).

”Hvis vi heller ønsker å ivareta de ansattes ulike kompetanser og ressurser i forhold til fagområdene, som er én av grunntankene i baseorganiseringen, kan den som brenner for dramaaktiviteter, få være stasjonært på dramarommet over en lengre periode (.....). Barnegruppen vil fortsatt være stabil og dermed trygg og kjent for barna, men ved å rullere får de møte ansatte som er ivrige og engasjerte på sitt område, og på den måten får barna delta i spennende aktiviteter sammen med dem” (Seland 2011, 68).

Noen av de svakhetene Seland (2011) viser til ved denne måten å organisere fellesarealer og barn på, er de utfordringene en ofte finner i barnehagen i dag i forhold til sykefravær og lav pedagogtethet. Samtidig kan en slik organisering virke svært styrende og i liten grad gi åpninger for at barna selv kan velge helt andre aktiviteter, eller andre barn og omgås med.

I den siste modellen for organisering av fellesarealer som Seland (2011) viser til, er en blanding mellom de to første og betegnes som *Frie valg innenfor visse rammer – barnemøte*. I denne modellen gjennomføres det møter hvor barna selv, i samarbeid med voksne, fordeler seg på de ulike rommene. De ansatte vil registrere hvor barna velger å være, og vil støtte dem i å velge et annet rom dagen etter for å sikre variasjon og deltakelse i ulike aktiviteter. Denne praksisen vil ivareta barnehagens oppgave om å ivareta barns rett til medvirkning og valgfrihet. Seland (2011) stiller likevel spørsmål om barn virkelig får en reell medvirkning gjennom slike barnemøter.

I Første steg, som er utdanningsforbundets tidsskrift for førskolelærere, fra februar-mars 2010 tok Randi Evenstad tak i debatten rundt begrepsforvirringen om basebarnehager. Her bruker hun ord som ”småbarnsbase, storebarnsbase, førskolebase, oppebase, nedebase, hjemmebase, fellesbase, og så videre” (Evenstad 2010; 25) når hun viser til diskusjoner om de nye barnehageformene. Evenstad (2010) viser også til at basebarnehagebegrepet blir benyttet sammen med begrepet avdelingsfri barnehage, noe som kan minne oss om Dahl og Evenstads (2012) begrepsforklaring av sonebarnehagen. En slik uklar bruk av begreper gjør at man fort kan snakke forbi hverandre i diskusjoner.

Vi kan lese fra Creators Room, som er et innredningskonsept, utviklet med et formål om skape bedre rammer for barns utvikling innendørs, at de fysiske miljøene skal i større grad enn tidligere støtte og inspirere til at barn utfolder seg og lærer seg å delta i skiftende miljøer (Iversholt og Toft 2012). Vi leser også en leders perspektiv på hvordan de fysiske rommene endrer innhold; ”I stedet for to-tre-fire næsten identiske rum med hvert sit legekøkken og kasser og legetøj, inrettes der mange steder to-tre-fire forskjellige typer overskuelige læringsrum – hvert med fokus på ét eller flere legetemaer” (Iversholt og Toft 2012; 9).

2.2.6 Basebarnehagens bakgrunn

Til tross for at utbyggingen av de fleksible barnehagebyggene er et relativt nytt fenomen, viser Evenstad (2010) til at tanker og ideer rundt et mer fleksibelt barnehagebygg har vært til stede i lang tid. I forbindelse med Sveriges ”Barnstugeutredning” i 1972, ble det gjort forsøk på å skape en ”fremtidens barnehage”. Dette skulle være en ny type barnehage hvor man skulle jobbet etter aktivitets- og verkstedspedagogisk tankegang. Tross gode ideer fikk ”fremtidens barnehage” en kort karriere i Sverige. Men ideen rundt denne pedagogiske tanken av barnehagens innhold inspirerte pedagoger og barnehageutbyggere også i Norge. I tillegg er ideene rundt den kjente filosofien til Reggio Emilia barnehagene en viktig kilde til nytenking, da særlig rundt betydningen av barnehagens fysiske miljø og utforming. Miljøet rundt Reggio Emilia filosofien er i vekst innenfor norske barnehager. Jonstøij og Tolgraven (2003 i Rinaldi mfl. 2009) viser til at Reggio Emilia filosofien ofte nevnes som en inspirasjonskilde for den nye måten å planlegge barnehagens rom, utstyr og voksenstyrte læringsaktiviteter på. Reggio Emilia pedagogikken oppsto i Italia etter krigen og tar utgangspunkt i et syn på barn som kompetent og lærelysten. Pedagogikken gir rommene i barnehagen stor betydning, og det rettes fokus mot barnas egen utforskning og eksperimentering med blant annet ulike formings- og naturmaterialer. Betegnelsen av pedagogiske rom som verksteder og atelier, er knyttet opp mot vektleggingen av skapende og utforskende virksomhet, eller ”arbeid” som er et begrep som ofte brukes i beskrivelse av barnas aktiviteter i barnehagen (Ibid.). Det er grunn til å mene at denne tanken om barnet står i motsetning til den norske og nordiske barnehagetradisjonen, som har vektlagt barnas lek som betydningsfullt for barns utvikling og læring (Lillemyr 2011 i Seland 2011). Seland (2011) viser også til at synet på et kompetent og lærevitende barn i noen grad neglisjerer barnas fantasilek, ved at sterkt kodede rom i mindre grad inspirerer og oppmuntrer til denne type lek: ”Derimot vil barnehager som innreder rommene med tanke på å skape en helhet og balanse i forhold til både lek, utforskning og eksperimentering, kunne møte barna som hele individer med komplekse følelser, lyster og behov, for både lek og læring, inne og ute (Seland 2011; 52).

Becher og Evenstad (i Barnehagefolk nr. 3/2010) viser også til at den fleksible barnehagen ikke er noe særegent for samtiden. I sitt innlegg ”Doktorgradsarbeid og diskursiv makt” (Ibid.) blir de spurt om å kommentere tidligere publiserte artikler i Barnehageforum som berører temaer om store barnehager, basebarnehager og avdelingsfrie barnehager:

”...i debatten om basebarnehager kan det høres ut som baseorganisering er en ny idé oppfunnet av politikere med økonomiske hovedhensikter (...), og at ideen deretter pyntes med retorikk om barnehagen som læringsarena for det kompetente, forskende barnet der barns valgfrihet og medvirkning idealiseres. (...) vedtak om satsing på base- og sonestruktur for nybygging av barnehager i flere byer og kommuner i Norge er riktignok nytt og springer ut av storbysamfunnets prosjekt om barnehageutbygging. Men ideer om en mer åpen og fleksibel barnehageinnredning er ingen nyliberalistisk politikerkonstruksjon. Det er uttrykk for en alternativ pedagogisk tenkning om barnehagens utforming og innhold.” (Becher og Evenstad 2010; 2).

I innlegget viser de også at en praksis og tenkning rundt det å la rom være åpne med plass til prosjektarbeid, er noe som er gjennomgående i Reggio Emilia filosofien. Her er arkitekturen og planløsningen av rommene en del av pedagogikken (Becher og Evenstad 2010).

2.3 Barnehagens fysiske miljø

Det snakkes ofte om barnehagens fysiske miljø og barnehagens oppgave å legge til rette for et godt fysisk miljø. Som vist til i tidligere kapittel 2.1 skal: ”barnehagens fysiske miljø utformes slik at alle barn får gode muligheter for å delta aktivt i lek og andre aktiviteter” (Kunnskapsdepartementet 2011). Hva innebærer egentlig et godt fysisk miljø, og hva definerer egentlig barnehagens fysiske miljø? Byggene og de fysiske omgivelsene vil være med på å legge rammer for læringsmiljøet i barnehagene. De vil være med å påvirke ved å åpne opp for eller legge begrensninger på barnas hverdagsliv i barnehagen (Høyland og Hansen 2012). I senere tid, og særlig i forbindelse med Reggio Emilia filosofien snakkes det om ”arkitekturen som den tredje pedagog”. I dag vet vi at barnehagens fysiske miljø vil være med på å påvirke barnehagens kvalitet. Det fysiske miljøet vil også påvirke det pedagogiske innholdet i barnehagen. Det som ikke er avklart, er hva som egentlig er et godt fysisk miljø og hva som kjennetegner dette. Er det luft- og støyforhold, arealer, arkitektur, innredning, romfordeling eller de ulike fysiske objektene i rommet som avgjør om barnehagen har et godt fysisk miljø eller ikke? Det vi ofte ser i dagens debatter når det kommer til barnehagers fysiske miljø, er at det ofte blir sammenligninger av nye versus gamle barnehager, og basebarnehager versus avdelingsbarnehager. Høyland og Hansen (2012) spør: ”(...) bra for hvem og til hva?” når det kommer til å definere kvaliteter ved barnehagens fysiske miljø. Ulike brukergrupper og organisasjonsledd vil nødvendigvis ikke ha de samme perspektivene og synspunktene når det kommer til hva som er grunnleggende egenskaper for gode fysiske miljøer.

Seland (2011) referer til barnehager som offentlige rom for oppdragelse, omsorg, lek og læring. Dette er rom som skal støtte barna i deres dannelsesprosesser. Av den grunn vil de stedene og de rommene som barna lever sine hverdagsliv i, få betydning for barnas livsutfoldelse her og nå, i forhold til hva disse rommene kan tilby av muligheter og eventuelle begrensninger. Organisering av hverdagen og den pedagogiske praksisen i barnehagen vil være preget av hvordan rommene er innredet og hvilket utstyr de har. Ved å fokusere på barnehagens fysiske miljø og studere hvilke muligheter og begrensninger nye, mer fleksible barnehagebyggene gir, vil en også kunne si noe om hvilken retning barn og barnehage styres (Ibid.). Barnehagens fysiske miljø signaliserer til hvordan rommene skal brukes. Det vil være av betydning hvilke utvalg det er gjort av leker og utstyr, og hvordan de er plassert i forhold til barna (Kristoffersen 2006).

Bonde (2012) viser også til at det fysiske rammene er helt avgjørende for hvordan den pedagogiske målsettingen kan synliggjøres. ”Se helt bort fra, om der er tale om motorikrum, fællesrum, stuer eller værksteder og definér hvert enkelt rums kvaliteter og begrensninger som rum. Hvordan fungerer og forbinder rummet sig med andre rum?(...) (Bonde 2012; 17).

Samspillet mellom mennesker og omgivelser kan fra Høyland og Hansen (2012) beskrives ut i fra fem egenskapsområder. Det *praktisk/funksjonelle egenskapsområdet* handler om hvordan en bygning, rent praktisk er gjort tilgjengelig og anvendelig for ulike bruk. Rundt dette kan man drøfte kvaliteter og egnethet til ulike bruksområdet av bygget, ved å stille spørsmål som brukbart for hvem, og til hva? Ved at man konkret beskriver ulike aktiviteter som man ønsker det skal være mulig å gjennomføre i bygget, vil man ha mulighet til å vurdere om de enkelte rommene har de ønskelige egenskapene til de aktuelle aktivitetene. Optimalt vil man da ta utgangspunkt i barnehagehverdagens alle tenkelige aktiviteter, og fra dette analysere i hvilken grad bygget er tilrettelagt for disse. Det *kommunikative egenskapsrommet* viser til hvordan det fysiske miljøet signaliserer og informerer både til bruk, betydning og stemning. Dette handler om hvordan byggets orienterbarhet er, og hvordan man oppfatter de omgivelsene og symbolene man møter på. Og på hvilken måte forteller eller signaliserer disse symbolene om - hvem sitt territorium eller område dette tilhører, og hvilke aktiviteter det er tenkt for? (Ibid.)

Basebarnehagenes fysiske struktur, med ulike spesialrom/verksteder, åpner opp for andre muligheter for samspill og dialog mellom én voksen og en liten barnegruppe (Seland 2009).

De argumentene som ofte brukes for å innføre slike rom, viser til den gode muligheten til fordypning, utforskning og læring som kan finne sted i slike omgivelser. Samtidig viser Seland (2009) i sin studie, at på grunnlag av den komplekse hverdagen i basebarnehagene, vil en i større grad ha behov for å koordinere tid og dermed styres av klokketid. Dette vil føre til at det blir de forhåndsplanlagte aktivitetene som i stor grad blir bestemmende for innholdet, og ”de ansatte vil kunne få en dirigerende posisjon der de ”sluser” barna gjennom et på forhånd planlagt dagsprogram (Seland 2009;261).

2.3.1 Kvalitetsbegrepet

”I 2012 er det politiske målet for full barnehagedekning nådd. Styresmaktene kan da flytte oppmerksomheten fra kvantitet til kvalitet” (Mostad, Skandsen, Wærnes, og Lindvig 2013). Fra st.meld.41 (2008-2009) ser vi at det er et overordnet mål om å gi alle barn et likeverdig barnehage tilbud med god kvalitet. NOU rapporten (NOU 2012:1; kap.5) definerer kvalitet slik; ”Kvalitet er helheten av egenskaper en barnehage har, som vedrører barnehagens evne til å tilfredsstille barnas, foreldres og samfunnets uttalte og underforståtte behov”. Når det kommer til kvalitet av barnehagebygget viser Mostad (mfl.2013) til strukturkvalitet som henviser til rammene for virksomheten, ”...gjennom lover, regler, planer og ressurser i form av personalets forutsetninger og økonomi, samt de fysiske rammene, som bygninger, uteareal, utstyr og materiell ”(Ibid.; 18). I min avhandling er det de fysiske rammene som er av interesse. Kvalitet til bygninger og de fysiske omgivelsene vi omgir oss med, vil være forhold som til stadig vil være emne for diskusjon (Høyland og Krogstad 2012). Hva innebærer et godt barnehagebygg? Hvilke kriterier ligger til grunn for hvordan en kan måle kvaliteten for barnehage bygningen? Strukturkvaliteter er enheter som er kvantitativt målbare, og kan nedfelles i regelverket og etterprøves av tilsynsmyndighetene (Mostad mfl.2013). Hva som ligger til grunn i kvalitetsbegrepet vil være avhengig av hvem og hvor det tas i bruk. Høyland og Krogstad (2012) viser til at ved å omsette pedagogiske mål og intensjoner til fysiske løsninger som skal støtte disse intensjonene, oppstår det en kompleks prosess hvor det er behov for at mange ulike aktører med ulik bakgrunn må samarbeide. Dersom man ønsker gode, tverrfaglige diskusjoner og samarbeid, vil det være viktig å ha et felles begrepsapparat for kvalitet i barnehagen. Dette vil også gi muligheter for bedre å kunne reflektere over og systematisere erfaringer fra løsninger som allerede er bygd. På den måten

vil dette arbeidet kunne bidra til et mer konsekvent utviklingsarbeid, og med det stadig kunne utvikle bedre løsninger (Ibid.). Fra ulike brukerundersøkelser av både ansatte og brukere av barnehagen, hevdes det i dag gjennom St.meld.nr. 41 (Kunnskapsdepartementet, 2008-2009) at norske barnehager er av høy kvalitet.

Høyland og Hansen (2012) finner det praktisk å dele det fysiske miljøets kvaliteter inn i ulike kategorier, for så bedre å kunne belyse hva som befinner seg innenfor hver av dem.

Teknisk kvalitet, har fokus på bygningens egenskaper i forhold til konstruktive og bygningsfysiske forhold, samt bygningen som skjerm mot klima. Bygget blir betraktet som et objekt hvor det blir målt og studert. I byggets *estetiske kvalitet* er man opptatt av det vi kan oppleve ved å ta i bruk sansene våre. Hvordan opplever vi bygningen utenfor, og hva skjer når vi beveger oss inn i den? Her vil ulike former, farger, lys, materialer, størrelse, proposisjoner, lydmiljø, utsikt og lukt kunne være med å påvirke hvordan vi opplever bygningens estetiske kvalitet. *Brukskvalitet* er kvaliteter som belyser hvordan bygningen fungerer i forhold til det hverdagsliv som leves der (Ibid.) Seland (2009) beskriver barnehagens hverdagsliv som alt det yrende livet som finner sted i barnehagens åpningstid. Dette hverdagslivet består av både planlagte og spontane aktiviteter, og det er her både barn og voksne lever i institusjonen med iver og glede, sorger og frustrasjoner. I en barnehage vil det ikke være godt nok bare å beskrive at en skal drive barnehage. Det vil være sentralt å beskrive de ulike funksjonene og aktivitetene en ønsker det skal være mulig å gjennomføre inne i bygget (Høyland og Geir 2012). Derfor vil det være sentralt at en bygnings brukskvalitet vurderes opp mot de målsetningene som er satt for den virksomheten som skal være der.

2.4 Rammefaktorer

Hittil i kapittel to har ulike rammer for barnehagens virksomheten blitt presentert, dette er rammer som barnehagen må forholde seg til på ulike måter. Det er lover og føringer som barnehagen er underlagt. Ulike måter å organisere barnehagebygg og arealer på viser til at barnehagene har fysiske rammer som gir muligheter og begrensninger for den virksomheten en ønsker å drive. Ulf Lundgren og Urban Dahllöf utviklet over en tiårsperiode fra slutten av 1960-tallet, et analyseredskap som de kalte rammefaktormodellen. (Lundgren 1979). Rammefaktormodellen har vært benyttet og videreutviklet av flere forskere i Skandinavia, og

har etablert seg som et viktig perspektiv for forståelse og analyse av undervisning. I min masteravhandling vil jeg benytte et rammefaktorperspektiv for å belyse hvordan barnehagens rammer kan begrense eller gi muligheter for barnehagens innhold. Rammefaktorer kan forklares som ytre forhold som gir muligheter eller begrensninger for hvordan arbeidet kan utføres (Meland 2011). I barnehagene er personalet, lokaler, uteområder og økonomisk drift viktige rammefaktorer. Meland (2011) viser til Kallós (1973) som skiller mellom to grupper en kan kategorisere rammene i rammefaktormodellen i, de overgripende og de proksimale/nære. I min studie er det de nære rammene som er interessante å se på. I Kallós' beskrivelse (i Meland 2011) er lærernes og elevenes holdninger det som betegnes som *personalramme*. I barnehagen vil dette være de voksnes holdninger. Dette vil være både barnehagens ledelse, pedagoger og annet personalet, foreldres holdninger vil være med å påvirke på noen områder. Små barns holdninger styres i stor grad av de voksne, og det kan derfor begrunnes at de ikke er en del av personalrammen i forbindelse med rammefaktorer. I barnehager med annen organisering enn tradisjonelt sett, vil det tenkes at de ansattes holdninger i stor grad vil ha innvirkning på barnehagens innhold.

De *organisatoriske rammer* handler om ulike måter å dele grupper inn i, både i forhold til størrelse og andre inndelingskriterier som blant annet alder (Ibid.). I barnehagen vil valg av hvordan man organiserer barnegruppene være med å påvirke innholdet i hverdagen, både for voksne og barn. Når Kallós (1973) i (Meland 2011) viser til tidsrammene, blir det vist til hvor mye tid lærerne bruker til ulike emner eller temaer i skolen. Dersom vi ser dette i lys av barnehagen, vil tiden i barnehagen fordele seg over et langt mer variert innhold enn ved skolen. Her vil det være aktuelt å se hvordan en fordeler tiden mellom styrte og ikkestyrte aktiviteter, hvor mye tid det er satt av til voksne i nære samspill med barn? Hvor stor del av dagen inngår i kjernetiden? Hvor mye tid går til administrativt og organisatorisk arbeid, hvor én eller flere voksne må være borte fra der barna er? Hvordan dette planlegges og hvilke signaler det gis til hva som er mer viktig å bruke tid på enn annet, vil kunne tenkes å ha stor påvirkning på barnehagens innhold.

Under *innholdsrammene* finner vi læringsmål, stoffutvalg, progresjon og læremidler (Ibid.). I forhold til barnehagene vil dette kunne vise til de lover og bestemmelser som Barnehageloven (2005) og Rammeplanen for barnehagens oppgaver og innhold (Kunnskapsdepartementet 2011) legger føringer for. Ved å vise til sju fagområder, er barnehagene forpliktet til å jobbe

med disse temaene. Dette er da med på å legge føringer for hvilket faglig innhold barnehagebarn har rett til å være deltakere i.

De fysiske rammene handler om lokaler og undervisningsmaterialer (Kallós 1973 i Meland 2011). Det vil være naturlig at de fysiske rammene til et barnehagebygg vil være med på å påvirke innholdet. Carlgren og Marton (2002) viser til tre måter å gruppere lærere på, i forhold til hvordan de vil forholde seg til de fysiske rammene. Dette vil man også kjenne igjen blant ansatte i barnehagen, både blant ledere, pedagoger og andre ansatte. En måte å forholde seg til de fysiske rammene på, er å jobbe som om rammene ikke eksisterer. På den måten vil de ansatte underlegge seg rammene og bli offer for dem. En kan tenke seg at dersom en gruppe ansatte forflyttes fra en avdelingsbarnehage til en basebarnehage, hvor de forsetter i gamle mønstre med tanke på metodikk og organisering uten å ta hensyn til de nye fysiske rammene, vil det være svært sannsynlig at etter en periode vil det nye bygget betraktes som vanskelig og ikke godt nok.

Den andre typen ansatte er de som vil ta i bruk rammene som utgangspunkt for planlegging. Dette er ansatte som vil se hvilket innhold som passer inn innenfor de rammene et bygg gir, og ut fra disse skriver planer og velger metoder som er passende. Dette vil i barnehagen være ansatte som er innstilt og villig til å endre tidligere rutiner og arbeidsmetoder, til fordel for nye og mer passende i forhold til bygget en skal drive pedagogisk virksomhet i.

I den siste gruppen gjør de ansatte seg selv til forvaltere. Hvor de deltar i utvikling og skapningen av egen virksomhet (Ibid.). Dette er ansatte som vil konstruere de fysiske rammene etter ønskt hensikt. Måten dette skjer på er ved å reflektere over dagens rammer og se muligheter for skape nye. Eksempler på hvordan dette skjer, kan være gjennom utviklings- eller endringsarbeid.

Restrammer er de faktorene som kan være med å påvirke innholdet, men som det vil være vanskelig å identifisere (Kallós (1973) i (Meland 2011).

I min avhandling vil rammefaktormodellen benyttes for å belyse hvordan ulike valg av både gruppesammensetning og av aktiviteter, vil kunne tenkes å være viktige forutsetninger for barnehagens innhold.

3 Metode

Med bakgrunn i forskningsspørsmålene som er presentert tidligere, måtte det skaffes informasjon om hvilke aktiviteter og gruppeorganiseringer som brukes i ulike barnehager, og informasjon om hvor godt de ansatte mener at bygningen er tilrettelagt for de ulike gruppeorganiseringene og aktivitetene. Undersøkelsen skulle omfatte avdelingsbarnehager og basebarnehager, og siden ett av forskningsspørsmålene gjelder forskjeller mellom barnehager som har samme organiseringsform, måtte den omfatte et antall barnehager av hver type.

Med dette utgangspunktet var det naturlig å velge kvantitative metoder, og samle inn data ved hjelp av spørreskjemaer. Det var to variabelgrupper jeg ønsket å undersøke innenfor barnehagens fysiske miljø, *bruk* og *tilrettelegging*. Jeg ønsket å studere disse variabelgruppene innenfor to ulike måter å organisere barnehage på, *basestruktur* og *avdelingsstruktur*.

3.1 Spørreskjemaet

Jeg ville ha med så mange barnehager i undersøkelsen som mulig, innenfor de begrensede rammene en 30 studiepoengs masteroppgave gir. Av disse grunner valgte jeg spørreskjema som grunnlag for dataanalysen.

Spørreskjemaet som ble sendt ut til barnehagene består av to temaområder. Temaområde 1 består av 8 spørsmål om i hvor stor grad barnehagen benytter seg av ulike gruppesammensetninger og ulike måter å organisere aktiviteter på. Temaområde 2 spør om i hvor stor grad de ansatte mener barnehagens fysiske miljø er tilrettelagt for ulike gruppesammensetninger og for ulike måter å organisere aktiviteter på. Det er de samme spørsmålene på temaområde 1 og temaområde 2, men de spør altså om ulike sider, *bruk* og *tilrettelegging* (se vedlegg 3).

Alle spørsmålene i spørreskjemaet er basert på tolkninger fra barnehageloven og fra Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver (Kunnskapsdepartementet 2011).

Første spørsmål lyder som følger; *"I hvilken grad brukes bygget til aktiviteter i små grupper? (3-8 barn) og i hvilken grad er det tilrettelagt for aktiviteter i små grupper?"*.

Andre spørsmål lyder slik; *"I hvilken grad brukes bygget til aktiviteter i store grupper? (9-13 barn) og i hvilken grad er det tilrettelagt for store grupper?"*.

Rammeplanen (Kunnskapsdepartementet 2011) punkt 1.8 "Fysisk miljø som fremmer alle barns utvikling," viser til at utformingen av barnehagen skal ta hensyn til at barn har behov for å danne grupper. I St.meld. 24 (Kunnskapsdepartementet, 2012-2013) "Framtidens barnehage" under punkt 6 "Bemanning og barnegrupper" konkretiseres det at barnegruppens størrelse (og personalets kompetanse) er de viktigste strukturelle faktorene for å sikre barnehagens kvalitet. Særlig for de yngste barna vil små grupper være viktig. Det vises også til at antall barn i gruppen vil påvirke kvaliteten i barnehagen. Spørsmålene i denne studien tar ikke hensyn til på hvilken måte barna er knyttet opp til de ulike gruppene. Ved et eventuelt tilleggsspørsmål som: "Hvor mange barn er i barnas primærgruppe?", ville en fått svar på antall barn i barnas avdeling/base. Det kan tenkes at dette kunne gitt et noe unøyaktig bilde av i hvor stor grad barna faktisk deltar i små og store grupper i barnehagehverdagen. Ved å stille spørsmålene slik de er gjort, får vi et svar på i hvor stor grad barna faktisk er i samhandling med andre barn i små og store grupper. For et enda bedre analyseresultat ville det vært interessant og spurt om både hvordan barnas primærgrupper satt sammen og hvordan barna fordeles utenom primærgruppene. Og undersøkt sammenhengene mellom dette forholdet.

Spørsmål 3 og 4 spør om bruk og tilrettelegging av aldershomogene- og aldersblandede grupper og lyder slik; *"I hvilken grad brukes bygget til aktiviteter i homogene grupper? (barn på samme alder) og i hvilken grad er det tilrettelagt for homogene grupper?"* og *"I hvilken grad brukes bygget til aktiviteter i aldersblandede grupper? og i hvilken grad er det tilrettelagt for barn i aldersblandede grupper?"*. Det er ikke noen anbefalinger i forhold til hvordan barnehagen skal dele barna inn i aldersgrupper. Det er barnehageeiers ansvar at barnegruppen har en hensiktsmessig sammensetning (St.meld. 24. 2012-2013). Det vil være flere måter å etablere avdelinger eller baser på i forhold til om barnehagen ønsker aldershomogene eller aldersblandede grupper. Uavhengig om hvordan en avdeling eller base er organisert vil det tenkes at det skapes grupper på tvers av avdelinger og baser i barnehagen. Motivet for spørsmålene i denne undersøkelsen er å få svar på i hvor stor grad barna faktisk

deltar i grupper hvor de er sammen med barn på samme alder og hvor de er sammen barn fra ulike alderstrinn.

I spørsmål 5 og 6 spørres det om bruk og tilrettelegging av formelle og uformelle aktiviteter, og de lyder slik;

”I hvilken grad brukes bygget til formelle aktiviteter? (aktiviteter som på forhånd er planlagt av voksne)” og ”I hvilken grad er det tilrettelagt for formelle aktiviteter?” og *”I hvilken grad brukes bygget til uformelle aktiviteter? (Aktiviteter som ikke er forhåndsplanlagte)” og ”I hvilken grad er det tilrettelagt for uformelle aktiviteter?”*»

Rammeplan barnehage (Kunnskapsdepartementet 2011) beskriver formelle og uformelle aktiviteter slik;

”Barnehagen skal styrke barns læring i formelle og uformelle læringssituasjoner. De formelle læringssituasjonene er planlagt og ledet av personalet. Uformelle læringssituasjoner er nærmere knyttet til hverdagsaktiviteter og her-og-nå-situasjoner, i lek, oppdragelse og annen samhandling. Det er ikke hensiktsmessig å trekke et klart skille mellom formelle og uformelle læringssituasjoner. Begge har en pedagogisk hensikt.” (Kunnskapsdepartementet 2011; 33).

Det kan ut fra dette sitatet oppfattes at det er ønskelig med en balanse mellom bruk av formelle og uformelle aktiviteter i barnehagen.

Spørsmål 7 lyder slik: *”I hvilken grad brukes bygget til spontane aktiviteter? (aktiviteter som oppstår på barns initiativ)”* og *”I hvilken grad er det tilrettelagt for spontane aktiviteter?”*.

Dette spørsmålet kan på noen måter lyde likt som spørsmålet om uformell aktivitet. Ved å studere rammeplanen ser en likevel at termene; *spontane aktiviteter* og *uformelle aktiviteter* blir brukt i noen ulike sammenhenger, blant annet ved at barnehagens nedskrevne planer skal være fleksible nok til å gi rom for spontanitet og barns medvirkning, og at barnehagen med dette oppmuntres til å ta tak i den spontane kommunikasjonen som finner sted i sosialt samspill (Kunnskapsdepartementet 2011).

Spørsmål 8 lyder slik: *”I hvilken grad brukes bygget til varierte aktiviteter i samme rom til samme tid?”* og *”I hvilken grad er det tilrettelagt for varierte aktiviteter i samme rom til samme tid?”*. Fra rammeplanen leser vi at barnehagen skal legge fysisk og organisatorisk til rette for variert lek, og for at utformingen skal ta hensyn til at det foregår ulike aktiviteter på samme tid (Kunnskapsdepartementet 2011).

3.2 Utvalget

Innenfor noen kriterier for barnehagedrift og størrelse var ønsket mitt å få flest mulig barnehager til å svare på spørreskjemaet. Det er de ordinære barnehagene jeg vil studere, hva som er ordinære barnehager og ikke definerer Kunnskapsdepartementet slik:

”Med ordinære barnehager forstås i denne sammenheng bygninger som er spesielt tilpasset til barnehageformål, og som er godkjent til dette bruk, dvs. at barnehagen skal være lokalisert i egne lokaler. Barnehager skal ha lokaler og uteområder som er egnet for formålet ut fra hensyn til barnas alder og oppholdstid” (NOU 2012:1 kap.6.4.1).

Andre typer barnehager vil være familiebarnehager og åpne barnehager.

Jeg ønsket å undersøke om det var forskjeller mellom barnehager avhengig av hvilken organiseringsform de har. Derfor ville jeg skille mellom to typer barnehager, avdelingsbarnehage og basebarnehage. For å få et utvalg som ville være interessant å sammenligne, ville jeg ha barnehager fra de største byene i landet. Det ble derfor bestemt å gjøre et utvalg av barnehager i Oslo, Bergen og Trondheim kommune. I første omgang tok jeg kontakt med kontaktpersoner for barnehagesektoren i Oslo, Bergen og Trondheim kommune via mail. Her beskrev jeg tema for masteravhandlingen og forhørte meg om de hadde anledning til å gjøre et representativt utvalg av kommunens barnehager og sende dette tilbake til meg. Det var positive tilbakemeldinger på at jeg hadde valgt et interessant tema, men at de ikke kunne bistå meg med utvelgelsen. Jeg måtte derfor kontakte de enkelte bydelene/barnehagen på eget initiativ. Av tidsmessige årsaker bestemte jeg at utvalget skulle være på rundt 60 barnehager fra de tre største byene med kriteriene at det skulle være ordinære barnehager. For å finne frem til barnehagene brukte jeg de representative kommunenes hjemmesider på internett. Oslo kommunes hjemmeside hadde søkemotor for barnehagene hvor det var mulig å angi kriterier som ”ordinær barnehage” og sortere etter organiseringsform. Jeg valgte kriteriene ”ordinær” og ”avdelingsbarnehage”, som gav meg totalt 201 barnehager. Videre brukte jeg formelen $x=p/n$ for å komme frem til hvilke barnehager som skulle velges. Her ble $x=21$ og jeg valgte $r=4$. Dermed ble det systematisk valgt ut 10 tilfeldige avdelingsbarnehager fra Oslo kommune. I neste omgang ble kriteriene

angitt til ”ordinær barnehage” og ”avdelingsfri barnehage med baser/soner”. Av 37 ble det gjort et utvalg av 10.

På Bergen kommunes hjemmeside var det ikke mulig å velge kriterier for hvilke barnehagetyper en ønsket å få opp. Jeg gjennomgikk oversikten over alle barnehagene og delte dem inn i kategorier etter om de var basebarnehage eller avdelingsbarnehage. De som ikke oppfylte kriteriene ble valgt bort.

Av totalt 132 avdelingsbarnehager, gjorde jeg et utvalg på 10. Av totalt 21 basebarnehager gjorde jeg et utvalg på 11. Trondheim kommunes hjemmeside hadde i likhet med Bergen ikke mulighet for å angi kriterier for hvilke barnehager en ønsket, også her gikk jeg gjennom oversikten og delte de inn i de to kategoriene avdelingsbarnehage og basebarnehage. Av totalt 127 avdelingsbarnehager gjorde jeg et utvalg på 10. Av totalt 39 basebarnehager gjorde jeg et utvalg på 13. Jeg sendte ut totalt 630 spørreskjemaer fordelt på 63 ulike barnehager. Til hvert spørreskjema ble det lagt ved et informasjonsbrev, og til hver barnehage ble det lagt ved et brev til styrer/leder. I alle utsendingene ble det lagt ved en ferdig frankert svarkonvolutt, adressert til UiO. Dagen etter brevene var levert til eksternposten ved fakultetet, sendte jeg en mail til hver enkel barnehage med informasjon om oppgaven min og med ønske om at de skulle ta seg til tid å delta i undersøkelsen. Jeg fikk umiddelbar respons på mail fra ca. ¼ av barnehagene.

Etter ca. to og en halv uke hadde jeg mottatt åtte svarkonvolutter. Jeg fant det mest hensiktsmessig å ringe til hver enkelt barnehage for å etterspørre spørreskjemaet, og på nytt høre om de hadde mulighet til å svare og returnere svarkonvolutten innen utgangen av uken etter. Jeg fikk positiv respons på min henvendelse, hvor noen takket for påminnelsen, og skulle poste konvolutten samme dag. Fire av barnehagene hadde ikke mottatt spørreskjemaene, til tross for at adressen jeg hadde brukt var riktig. Alle fire var positive til å svare dersom jeg sendte på nytt. Rundt sju av barnehagene svarte at de hadde valgt å ikke delta, noen uten grunn, andre med begrunnelse i mye sykefravær og travle dager. Rundt halvparten av barnehagene fikk jeg ikke kontakt via telefon i det hele tatt, eller styrer/leder var ikke til stede. Jeg prøvde å ringe i en periode på to dager. Uken etter purring mottok jeg sju svarkonvolutter til. Analysene baserer seg dermed på svar fra 15 barnehager og totalt 115 ansatte.

Av utvalgets 15 barnehager kan sju karakteriseres som avdelingsbarnehager og åtte som basebarnehager. I spørreundersøkelsen som er gjennomført i barnehagene fikk de ansatte som valgalternativ å krysse av for hvilken kategori de selv mener barnehagen har mest til felles med. I informasjonsbrevet levert med spørreskjemaet, definerte jeg hva jeg legger i begrepene.

”Avdelingsbarnehage er den tradisjonelle organiseringsformen hvor hver barnegruppe har sine private avdelinger som inneholder garderober, lekearealer, spisearealer og wc/stellerom. (9-15 småbarn/ 15-21 store barn). Med basebarnehage er organiseringen av oppholdsrom felles for flere barnegrupper. Her har de ulike barnegruppene (eller en stor gruppe) fellesrom, samt ulike spesialrom/verksteder som er felles for alle. Spisearealer og toaletter/stellerom deles også mellom flere barn/grupper enn i avdelingsbarnehagen” (Vedlegg 1). Jeg har hatt fokus på å definere oppdelingen i forhold til det fysiske miljøet, og det skal påpekes at utfallet kunne ha blitt annerledes om man kun hadde sett på den organisatoriske formen for oppdeling.

3.3 Statistisk analyse

Datamaterialet består altså av svar fra 115 personer som representerer 15 barnehager. I de statistiske analysene er det valgt å bruke barnehagene som enheter. Svarene på hvert spørsmål er kodet fra 1 (svært liten grad eller svært dårlig) til 5 (svært stor grad eller svært godt). Hver barnehage gis da en skår som er gjennomsnittet av de svarene som personer fra den barnehagen har gitt. De statistiske analysene blir dermed utført på et datamateriale på 15 enheter i stedet for 115. Den viktigste grunnen til dette valget er at de 115 personene ikke ville vært å regne for 115 uavhengige personer, siden de er fordelt på forskjellige barnehager og dessuten med ulikt antall personer på hver barnehage. Med 15 enheter i utvalget blir sjansen for å oppnå statistisk signifikans veldig liten. Jeg har valgt å bruke effektstørrelsesmålet Cohens d (Howitt & Cramer 2011; 429) for å få et tallmessig uttrykk for forskjellen mellom gruppegjennomsnittene for basebarnehager og avdelingsbarnehager, slik det fremkommer i mine data. Cohens d påvirkes ikke systematisk av utvalgsstørrelsen, men tallresultatet er selvfølgelig mye mer usikkert når utvalget er lite. De tallmessige uttrykkene vi får, beskriver altså graden av forskjell i vårt utvalg, men kan på ingen måte sies å gjelde generelt for forskjeller mellom de to barnehagetyperne. En vanlig tommelfingerregel, som vil

bli fulgt i resultatdrøftingen, er at Cohens d i området 0,2-0,3 uttrykker en liten effekt, ca 0,5 er en moderat effekt, og for Cohens d 0,8 eller større, sier man at effekten er stor.

Resultatene presenteres for øvrig gjennom tabeller og figurer, og det brukes Pearsons korrelasjon for å se i hvilken grad det er de samme barnehagene som rapporterer at bygget er tilrettelagt for ulike grupper og aktiviteter som også rapporterer at bygget blir brukt til slike aktiviteter og grupper.

3.4 Validitet

Validitet handler om at de metodene en har valgt å bruke måler hva de er tiltenkt å måle og ikke andre saksforhold. Det er i min studie noen forhold som vil kunne bidra til at analyseresultatene kan være svekket. Det første forholdet vil handle om hvordan de ansatte forstår spørsmålene. Det vil kunne være mulighet for at de som har svart kan ha tolket spørsmålene forskjellig. Det kan på grunn av spørsmålenes formuleringer, være rom for flere tolkninger på noen av spørsmålene. Dette gjelder særlig på spørsmål om gruppestørrelse og aldersgrupper, da det på ingen tidspunkt blir spesifisert om det er barns faste avdelinger eller baser det spørs om eller om det er gruppeinndelinger i andre sammenhenger. Likevel kan det, på grunn av inndelingen av at små grupper er med 3-8 barn og store grupper er med 9-13 barn, tenkes at det er andre gruppeforhold enn de faste det blir spurt om. En kan også anta at ansatte har ulik forutsetning for svare på bruk av formelle og uformelle aktiviteter da det vil være rom for å ha ulike meninger i hvilken grad noe er forhåndsplanlagt eller ikke.

Et annet forhold som kan bidra til at resultatet ikke fullt ut viser de faktiske egenskapene til barnehagebyggene, handler om at når mennesker svarer på tilstander og egenskaper ved ulike fenomener, svarer de ut fra egne forutsetninger. Som vist til under kapittel 2.5. vil de ansattes holdninger være en viktig rammefaktor for barnehagens innhold og opplevelse av barnehagens fysiske miljø. Det kan tenkes at ansatte som i stor grad trives og er fornøyd med egen arbeidsplass, vil kunne rapportere om bedre forhold ved barnehagen enn det i virkeligheten er. På den andre siden vil det kunne tenkes at ansatte som i stor grad har en negativ holdning til egen arbeidsplass og organisering, vil uttrykke motstand ved å rapportere om verre forhold enn det som er tilfelle. Dette er forhold vi ikke får svar på gjennom det

spørreskjemaet som er brukt. I en mer dyptgående studie kunne det være et alternativ å ha hatt tilleggsspørsmål om de ansattes trivsel og holdning til egen arbeidsplass.

I dag mangler tre av fem barnehager tilstrekkelig pedagogisk bemanning (Utdanningsdirektoratet 2013). Det vil derfor være grunn til å si at i barnehagene er pedagoger underrepresentert i forhold til annet personale. Fra datamaterialet kan en likevel se at ansatte med pedagogisk bakgrunn utgjør 58,2 % av ansatte som har svart. Assistentene utgjør 24,2 % og barne- og ungdomsarbeiderne står for 24,3 %. Fra de totalt 115 som har svart, er det én person som ikke har krysset av for hvilken stilling vedkommende er i. Det kan være ulike grunner til at fordelingen er slik den er. Et argument kan være at det er pedagogene som i størst grad har mulighet til å selv bestemme over egen tid, og kan derfor enklere ta seg tid til å delta. Et annet kan være at pedagogene/leder mener selv de i større grad enn assistenter og fagarbeider har forutsetninger for å svare.

For å sikre at det ikke ville være avgjørende i forhold til hvem som svarer, gjennomførte jeg en test, Cohens d for å undersøke om forskjellene i svarene var av betydning. På ingen av de totalt 16 spørsmålene, viste det seg å være noe forskjell av betydning på om det var pedagoger eller barne-og ungdomsarbeider/assistent som svarte. (se vedlegg 4).

Vi vet ikke i hvilken grad tendensene som viser seg i dette materialet ville holdt seg i et større utvalg, så resultatene fra denne undersøkelsen kan ikke uten videre generaliseres til å gjelde avdelings- og basebarnehager generelt.

4 Resultater

I dette kapitlet presenteres resultatene av datainnsamlingen. I det følgende vil jeg presentere hvordan barnehagene i denne undersøkelsen bruker ulike måter å organisere barnegrupper på, både i størrelse og alder, i hvor stor grad de tar i bruk ulike aktivitetsformer. Og hvor godt de ansatte mener at byggene er tilrettelagt for ulike gruppesammensetninger og aktiviteter. Jeg vil også vise i hvilken grad det er forskjeller mellom barnehager som har samme organiseringsform, og i hvilken grad det er forskjeller mellom barnehager som karaktereres som henholdsvis basebarnehage og avdelingsbarnehage. Det vil også bli undersøkt i hvilken grad det er samsvar mellom hvordan informantene bruker barnehagelokalene og hva informantene mener lokalene er tilrettelagt for. Som nevnt i kapittel 3, er analysene gjort med barnehager som enhet. I alt er det data fra 15 barnehager, åtte som karakteriserer seg som basebarnehager og sju som avdelingsbarnehager. Det er gjennomsnittene av enkeltpersonenes svar på spørsmålene som benyttes.

4.1 Forskningsspørsmål 1

I forskningsspørsmål 1 spørres det om bruk og tilrettelegging av barnehagens fysiske miljø. Forskningsspørsmålene er presentert i kapittel 1 og spørsmål 1 er formulert slik; Hvordan brukes barnehagens fysiske miljø, og i hvilken grad er det tilrettelagt for bruk?

- Er det noen forskjeller mellom barnehager av samme organiseringsform?
- Er det noen forskjeller mellom barnehager av ulik organiseringsform?

4.1.1 Hvordan brukes barnehagebygget?

Spørreskjemaets spørsmål 1-4

Her presenteres spørreskjemaets spørsmål 1-4 fra temaområde 1. Dette er spørsmål som berører bruk av små grupper, store grupper, aldershomogene grupper og aldersblandede

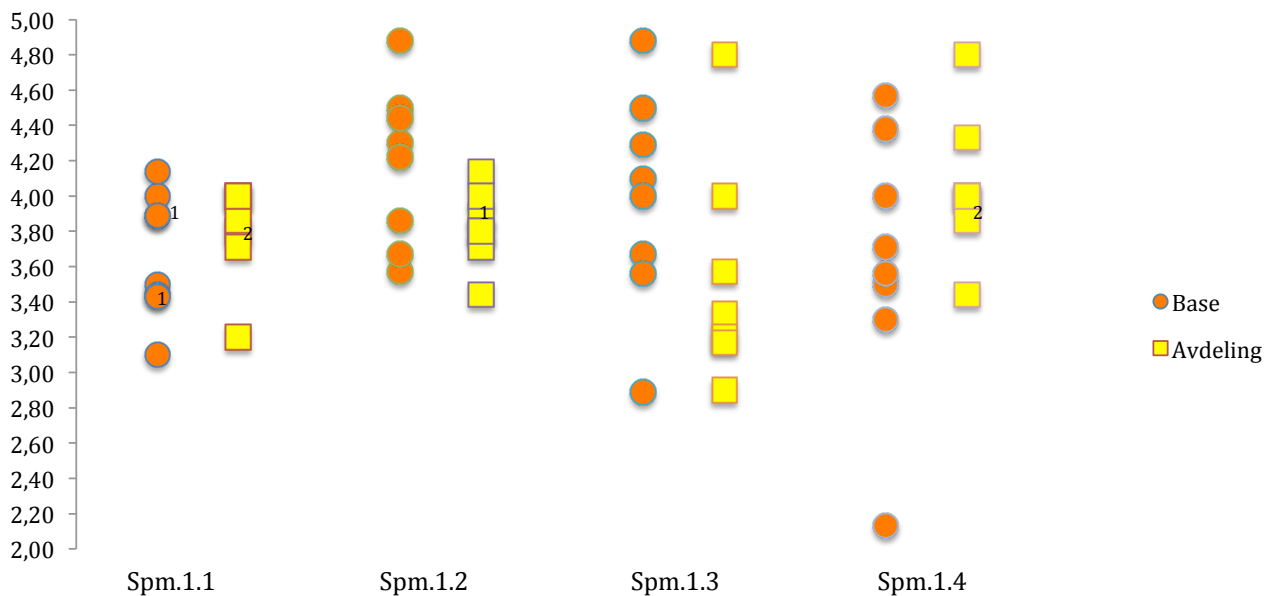
grupper. Av tabell 1 nedenfor kan vi se at det er store forskjeller mellom kategoriene basebarnehage og avdelingsbarnehage på spørsmål om bruk av store grupper, aldershomogene og aldersblandede grupper. Det er ingen forskjell mellom barnehagetyperne i forhold til i hvor stor grad barnehagene bruker små grupper.

Tabell 1:

Gjennomsnittssvar til basebarnehagene, avdelingsbarnehagene og Cohens d på spørsmål 1-4.

Spørsmål	Basebarnehage	Avdelingsbarnehage	Cohens d
1.1. Bruk av små grupper	3,79	3,79	0,01
1.2. Bruk av store grupper	4,18	3,82	1,00
1.3. Bruk av aldershomogene grupper	3,98	3,56	0,66
1.4. Bruk av aldersblandede grupper	3,64	4,06	-0,69

Figur (8) nedenfor viser også at innenfor barnehagetyperne er det variasjon mellom barnehagene i hvor stor grad de tar i bruk ulike gruppesammensetninger.

Figur 8: Spredning i gjennomsnittssvar til spm.1.1 til 1.4. innenfor barnehagetyperne.

Tabell 1 viser at gjennomsnittsverdien på spørsmål om i hvor stor grad barnehagen bruker små grupper er lik mellom barnehagetyperne med verdien 3,79. Figur 8 viser spredningen mellom barnehagene innenfor hver av barnehagetyperne. Basebarnehagene har større variasjon mellom barnehagene enn det avdelingsbarnehagene har. Avdelingsbarnehagene synes å samle seg rundt verdien 4, med unntak av én som ligger på verdien 3,20. Intervallet til basebarnehagene strekker seg fra 3,10 til 4,14 med en jevn fordeling.

Gjennomsnittsverdiene til kategoriene basebarnehage og avdelingsbarnehage for bruk av store grupper er hhv. 4,18 for basebarnehagene og 3,82 for avdelingsbarnehagene. Cohens d viser en effektstørrelse på 1,00 (Tabell 1). Dette forteller at det er stor forskjell mellom de to barnehagekategoriene i hvor stor grad de bruker store grupper. Figur 8 viser at avdelingsbarnehagene også på spørsmål om store grupper samler seg rundt verdien 4. Basebarnehagene har et relativt stort intervall fra 3,50 til 4,88. Det ser derfor ut til at det er mindre forskjeller mellom barnehagene i kategorien avdelingsbarnehage i forhold til i hvor stor grad de bruker aktiviteter i store grupper. Mellom basebarnehagene ser det ut til å være store forskjeller når det kommer til i hvor stor grad de bruker store grupper.

Spørsmål 1.3 handler om i hvor stor grad barnehagene bruker aldershomogene grupper. Gjennomsnittverdiene til de ulike barnehagetyperne er på hhv. 3,98 for basebarnehagene og 3,56 for avdelingsbarnehagene. Cohens d viser en effektstørrelse på 0,66 som viser at det er moderat til stor forskjell mellom basebarnehagene og avdelingsbarnehagene når det kommer til bruk av aldershomogene barnegrupper (Tabell 1). Fra figur 8 kan det se ut til at basebarnehagene legger seg på verdier høyere enn avdelingsbarnehagene, noe som tyder på at disse basebarnehagene i større grad organiserer barna i aldershomogene grupper enn avdelingsbarnehagene. Det er likevel et relativt stort intervall mellom basebarnehagene som strekker seg fra 2,89 til 4,88. Avdelingsbarnehagene legger seg på noe lavere verdier, men likevel med et intervall som strekker seg fra 2,90 til 4,60.

Tabell 1 viser gjennomsnittsverdier til barnehagene i forhold til i hvor stor grad de bruker aldersblandede grupper, med hhv 3,64 for basebarnehagene og 4,06 for avdelingsbarnehagene. Cohens d viser en effektstørrelse på -0,69 som viser at det er stor forskjell mellom barnehagetyperne, hvor avdelingsbarnehagene i større grad organiserer barna i aldersblandede grupper enn det basebarnehagene gjør. Det er stor variasjon mellom lavest og høyest skår innenfor basebarnehagene, hvor intervallet strekker seg fra 2,13 til 4,57. Det er likevel bare én barnehage som skiller seg sterkt ut fra de andre, men vi ser at det er spredning innenfor resten av basebarnehagene også. I avdelingsbarnehagene er det tendenser til at barnehagene samler seg rundt verdien 4. Det kan se ut til avdelingsbarnehagene organiserer barna i aldersblandede grupper i større grad enn i aldershomogene grupper. Effektstørrelsen mellom bruk av aldershomogene- og aldersblandede grupper gir en Cohens d på -0,90 for avdelingsbarnehagene. Innenfor basebarnehagene er det store forskjeller mellom barnehagene både når det kommer til bruk av aldershomogene grupper og av aldersblandede grupper. Det kan derfor se ut til at det mellom basebarnehagene er store forskjeller i hvor mye barnehagene bruker hver av de alternative aldersinndelingene, uten noen form for favorisering.

Spørreskjemaets spørsmål 5-8

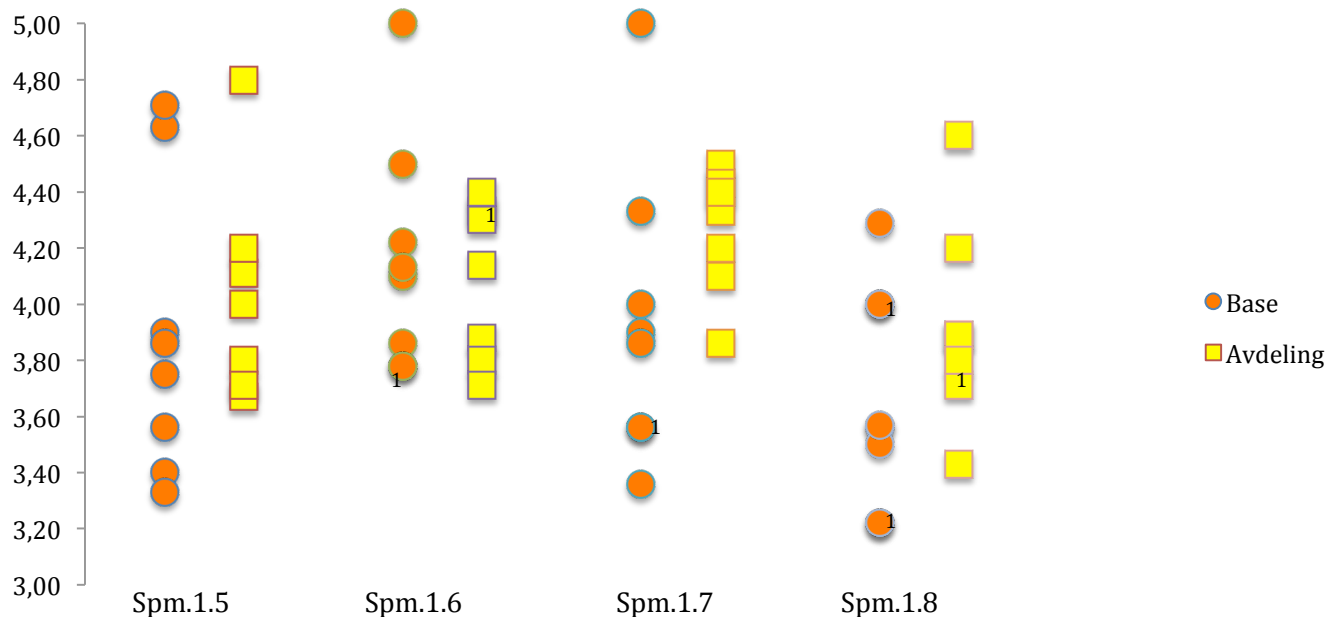
I spørreskjemaets spørsmål 5 til 8 på temaområde 1 spørres det om bruk av formelle aktiviteter, uformelle aktiviteter, spontane aktiviteter og aktiviteter i samme rom til samme tid. Det er minimale forskjeller i bruk av formelle og uformelle aktiviteter mellom basebarnehagene og avdelingsbarnehagene. Ved bruk av spontane og varierte aktiviteter i samme rom til samme tid er det større forskjeller mellom barnehagetyperne. Spredningen mellom barnehagene er relativt stor både for basebarnehagene og avdelingsbarnehagene.

Tabell 2:

Gjennomsnittsvar til basebarnehagene, avdelingsbarnehage og Cohens d mellom barnehagetyperne

Spørsmål	Basebarnehage	Avdelingsbarnehage	Cohens d
1.5. Bruk av formelle aktiviteter	3,89	4,04	-0,32
1.6. Bruk av uformelle aktiviteter	4,17	4,08	0,26
1.7. Bruk av spontane aktiviteter	3,94	4,26	-0,78
1.8. Bruk av varierte aktiviteter i samme rom/tid	3,67	3,93	-0,69

Figur (9) nedenfor viser også at innenfor barnehagetyperne er det variasjon mellom barnehagene i hvor stor grad de tar i bruk ulike aktivitetsformer.

Figur 9: Spredning i gjennomsnittssvarene fra spm.1.5. til 1.8. innenfor barnehagetyperne.

I spørsmål 5 og 6 spørres det om i hvor stor grad barnehagene bruker formelle og uformelle aktiviteter. Tabell 2 viser at gjennomsnittsverdiene til barnehagetyperne på hvert av spørsmålene er hhv. 3,89 og 4,17 for basebarnehagene og 4,04 og 4,08 for avdelingsbarnehagene. Cohens d viser at det er små forskjell mellom barnehagetyperne, med hhv. -0,32 for spørsmål angående formelle aktiviteter og 0,26 for spørsmål om uformelle aktiviteter. Figur 9 viser at det er en tendens til at basebarnehagene samler seg mer på verdier under 4 når det kommer til spørsmål om formelle aktiviteter, med unntak av to tilfeller som ligger opp mot verdien 5. På spørsmål om bruk av uformelle aktiviteter er basebarnehagene spredt mellom verdiene 3,80 og opp til 5,00. I avdelingsbarnehagene er det mindre spredning enn det vi ser mellom basebarnehagene på begge spørsmålene, men også her har barnehagene tendenser til å legge seg på høyere verdier på spørsmål om uformelle aktiviteter enn ved formelle aktiviteter. Det ser derfor ut til at det er mindre forskjeller mellom barnehagene som er organisert etter avdelingsprinsippet når det kommer til bruk av formelle/uformelle aktiviteter enn det er mellom barnehagene innenfor kategorien basebarnehage.

På spørsmål om bruk av spontane aktiviteter viser tabell 2 at gjennomsnittsverdien til de to barnehagetyperne er hhv. 3,95 for basebarnehagene og 4,25 for avdelingsbarnehagene. Cohens d viser en effektstørrelse på -0,78 som forteller at det i stor grad er forskjell mellom basebarnehagenes og avdelingsbarnehagenes gjennomsnittsverdier. Avdelingsbarnehagene tar i vesentlig større grad enn basebarnehagene bruk av aktiviteter som oppstår spontant.

Figur 9 viser at det er en samling rundt verdien 4 for avdelingsbarnehagene når det kommer til bruk av spontane aktiviteter. Det kan derfor se ut til at avdelingsbarnehagene i stor grad bruker spontane aktiviteter like mye. Basebarnehagene har et større intervall når det kommer til bruk av spontane aktiviteter, som strekker seg over 3,56-5,00. Selv om det er en samling også for basebarnehagene rundt verdien 4, ser det ut til at de i større grad opererer ulikt i forhold til bruk av spontane aktiviteter enn mellom avdelingsbarnehagene

Det blir spurt om uformelle aktiviteter og spontane aktiviteter. Dette er spørsmål som i noen grad kan tolkes likt. Det vil være interessant å undersøke om det er noe forskjell i hvordan de ansatte har svart på disse spørsmålene. Ved å regne ut Cohens d mellom bruk av uformelle aktiviteter og bruk av spontane aktiviteter, innenfor hver av barnehagetyperne, får vi Cohens $d = 0,48$ for basebarnehagene og Cohens $d = -0,70$ for avdelingsbarnehagene. Dette viser at de ansatte har gitt forskjellige svar på spørsmål om uformelle aktiviteter og formelle aktiviteter. Det kan se ut til at avdelingsbarnehagene melder om mer bruk av spontane aktiviteter enn av uformelle aktiviteter.

I spørsmål 1.8 spørres det om i hvor stor grad barnehagen bruker varierte aktiviteter i samme rom til samme tid. Tabell 2 viser at gjennomsnittsverdiene til barnehagene er hhv. 3,70 for basebarnehagene og 3,90 for avdelingsbarnehagene. Cohens d viser $-0,69$, noe som viser at det i stor grad er forskjell mellom barnehagetyperne, hvor det er avdelingsbarnehagene som i størst grad tar i bruk varierte aktiviteter i samme rom til samme tid. Avdelingsbarnehagene ser ut til å samle seg rundt verdien 4, med noen ytterpunkter. Basebarnehagene fordeler seg nokså jevnt over intervallet mellom 3.22 og 4.29. Noe som kan vise til at det her er store forskjeller i hvordan det opereres med varierte aktiviteter i samme rom og til samme tid blant basebarnehagene.

4.1.2 I hvilken grad er barnehagebygget tilrettelagt for ulike aktiviteter?

Spørreskjemaets spørsmål 1-4

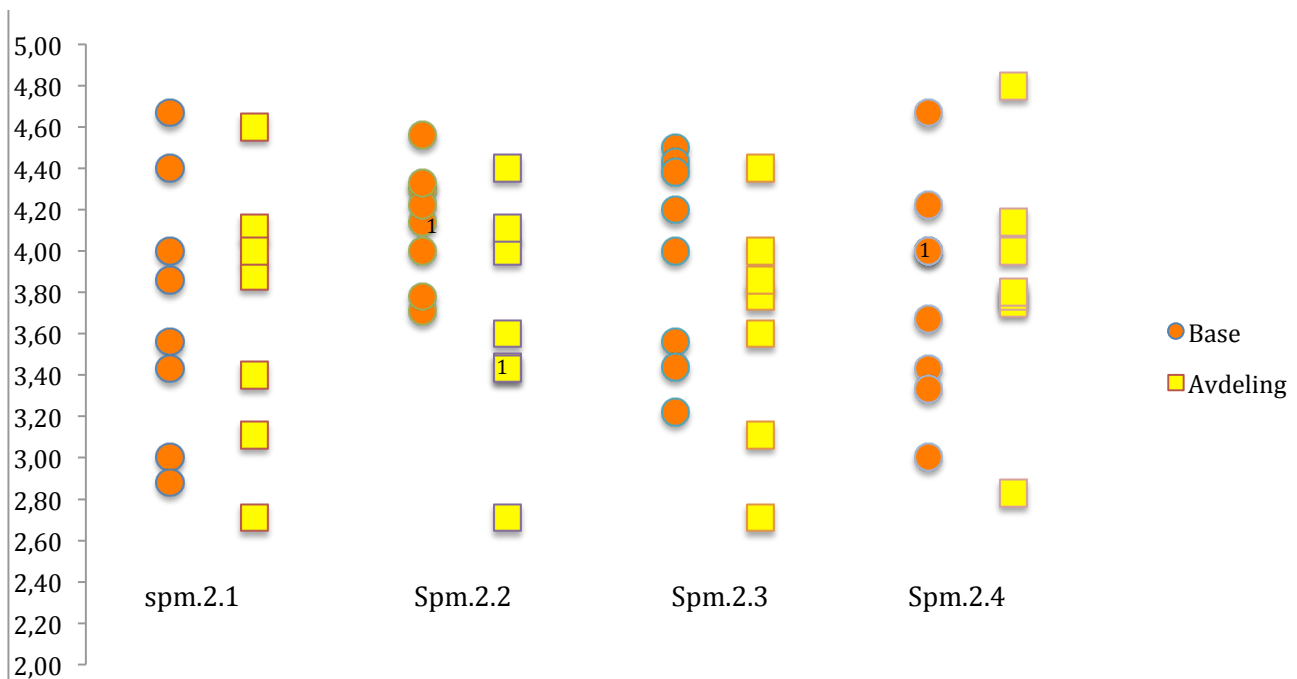
I spørreskjemaets spørsmål 1 til 4 på temaområde 2 spørres det om i hvilken grad de ansatte mener barnehagens fysiske miljø er tilrettelagt for små grupper, store grupper, aldershomogene- og aldersblandede grupper. Det er liten forskjell mellom barnehagetyperne i forhold til de ansattes opplevelse av tilrettelegging av små og aldersblandede grupper. På spørsmål om tilrettelegging av store og aldershomogene grupper er det store forskjeller i gjennomsnittene mellom barnehagetyperne. Når det kommer til variasjoner innenfor den enkelte barnehagetyper, er det relativt store intervaller på alle spørsmål.

Tabell 3:

Gjennomsnittssvarene til basebarnehagene, avdelingsbarnehage og Cohens d mellom barnehagetyper

Spørsmål	Basebarnehage	Avdelingsbarnehage	Cohens d
2.1. Tilrettelegging av små grupper	3,27	3,68	0,04
2.2. Tilrettelegging av store grupper	4,13	3,67	1,04
2.3. Tilrettelegging av aldershomogene grupper	3,96	3,63	0,62
2.4. Tilrettelegging av aldersblandede grupper	3,79	3,87	-0,14

Figur (10) nedenfor viser at også innenfor barnehagetyperne er det variasjon mellom barnehagene i hvor stor grad de ansatte mener barnehagens fysiske miljø er tilrettelagt for ulike gruppesammensettinger.

Figur 10: Spredning i gjennomsnittssvarene fra spm.2.1. til 2.4. innenfor barnehagetyper.

I spørsmål 2.1 spørres det om i hvor stor grad de ansatte mener det fysiske miljøet er tilrettelagt for bruk av små grupper. Fra tabell 3 viser resultatet at gjennomsnittsverdiene til barnehagene omtrent er lik, med skårer på hhv. 3,27 for basebarnehagene og 3,68 for avdelingsbarnehagene. Cohens d viser 0,04. Dette viser at det ikke er noe forskjell mellom barnehagetyperne. Figur 10 viser at det er stor spredning mellom svarene til barnehagene både innenfor basebarnehagene og innenfor avdelingsbarnehagene. I begge tilfeller strekker intervallet seg fra rett under 2 opp mot rett under verdien 5. Det kan derfor se ut til at barnehagene har ganske forskjellig syn på i hvor stor grad barnehagens fysiske miljøet er tilrettelagt for små grupper. Det gjelder både basebarnehagene og avdelingsbarnehagene.

Gjennomsnittsverdiene til barnehagene på spørsmål om i hvor stor grad barnehagens fysiske miljø er tilrettelagt for store grupper er hhv. 4,10 for basebarnehagene og 3,70 for avdelingsbarnehagene. Cohens d gir en effektstørrelse på 1,04 som viser at det er stor forskjell mellom basebarnehagene og avdelingsbarnehagene (Tabell 3). Fra figur 10 ser vi at det er mer spredning blant avdelingsbarnehagene enn det vi finner mellom basebarnehagene. Basebarnehagene holder seg noe samlet på intervallet mellom 3,7 og 4,40. Innenfor avdelingsbarnehagene strekker intervallet seg fra 2,70 til 4,40, noe som indikerer at det er

større forskjeller mellom barnehager organisert som avdelingsbarnehage i hvordan de ansatte opplever at barnehagen er tilrettelagt for store grupper, enn det er mellom basebarnehagene.

Når det kommer til spørsmål om tilrettelegging av homogene og aldersblandede grupper viser tabell 3 at gjennomsnittsverdiene til barnehagetyperne er hhv. 3,96 og 3,79 for basebarnehagene og 3,63 og 3,87 for avdelingsbarnehagene. Cohens d viser at det er noe forskjell mellom barnehagetyperne når det kommer til tilrettelegging av aldershomogene barnegrupper, med en effektstørrelse på 0,62. For spørsmål om tilrettelegging for aldersblandede grupper er det nesten ingen forskjell mellom basebarnehagene og avdelingsbarnehagene, med Cohens d på -0,14. Figur 10 viser at det er spredning mellom barnehagene innenfor begge barnehagetyperne. På spørsmål om tilrettelegging av aldershomogene grupper, trekker basebarnehagene i noe grad mer oppover aksene enn det avdelingsbarnehagene gjør. Det er likevel noe spredning blant basebarnehagene som strekker seg over intervallet fra 3,22 til 4,50. Avdelingsbarnehagene har ett noe større intervall, som strekker seg fra 2,71 til 4,40. Det ser ut som det er store forskjeller mellom barnehager av samme organiseringsform, både når det kommer til basebarnehagene og avdelingsbarnehagene.

Spørreskjemaets spørsmål 5-8

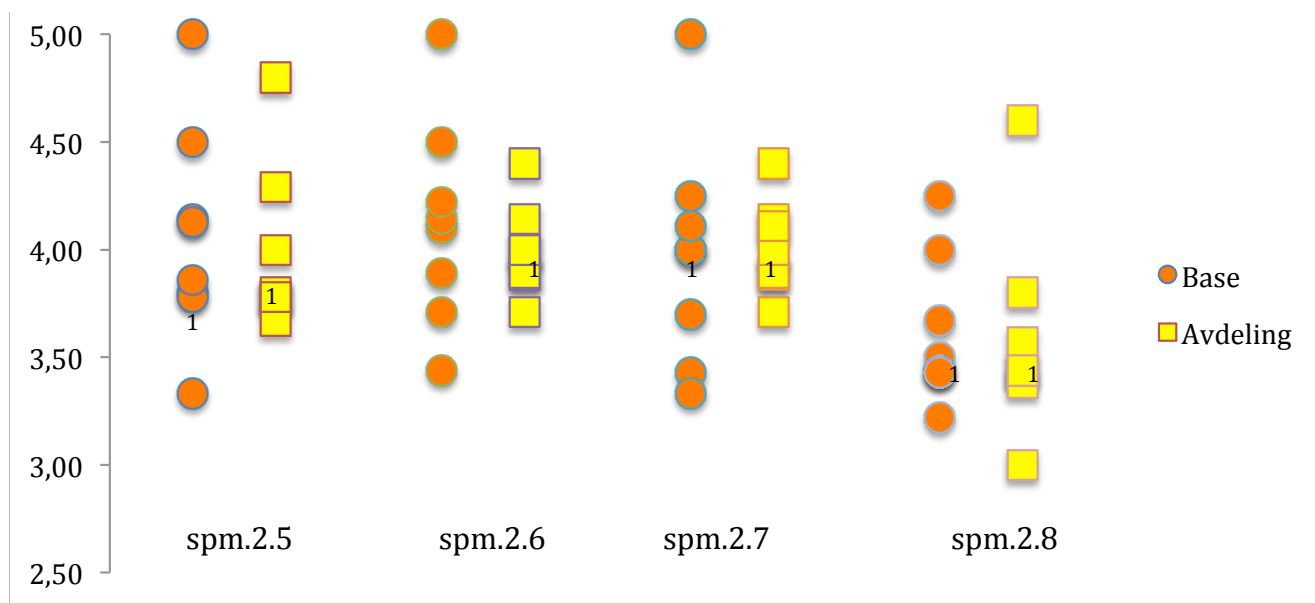
Spørreskjemaets spørsmål 5 til 8 på temaområde 2 dreier seg om i hvilken grad de ansatte mener barnehagens fysiske miljø er tilrettelagt for formelle aktiviteter, uformelle aktiviteter, spontane aktiviteter og aktiviteter i samme rom til samme tid. Mellom basebarnehager og avdelingsbarnehager er det små forskjeller i gjennomsnittsverdiene på alle spørsmål. Når det kommer til spredning innenfor barnehagetyperne, er det noe større forskjeller mellom basebarnehagene enn det er mellom avdelingsbarnehagene.

Tabell 4:

Gjennomsnittssvarene til basebarnehage, avdelingsbarnehage og Cohens d mellom barnehagetyper

Spørsmål	Basebarnehage	Avdelingsbarnehage	Cohens d
2.5.Tilrettelegging av formelle aktiviteter	4,06	4,01	0,11
2.6.Tilrettelegging av uformelle aktiviteter	4,12	4,00	0,32
2.7.Tilrettelegging av spontane aktiviteter	3,97	4,01	-0,10
2.8.Tilrettelegging av varierte aktiviteter i samme rom/tid	3,16	3,36	-0,14

Figur (11) nedenfor viser at også innenfor barnehagetyper er det variasjon mellom barnehagene i hvor stor grad de ansatte mener barnehagens fysiske miljø er tilrettelagt for ulike aktiviteter

Figur 11: Spredning i gjennomsnittssvarene fra spm.2.5 til 2.8. innenfor barnehagetyperne

Gjennomsnittsverdiene til begge barnehagetyperne innenfor spørsmålene som omhandler tilrettelegging av formelle og uformelle aktiviteter er tilnærmet lik. Det er henholdsvis 4,06 og 4,12 for basebarnehagene og 4,01 og 4,00 for avdelingsbarnehagene. Vi får bekreftet ved bruk av Cohens d at det er ingen forskjell mellom barnehagetyperne når det kommer til gjennomsnittsvar på tilrettelegging av formelle aktiviteter, med en Cohens d på -0,14. Når det kommer til tilrettelegging av uformelle aktiviteter viser Cohens d en effektstørrelse på 0,31 som viser at det i noe, men liten grad, er forskjell mellom barnehagetyperne (Tabell 4). Figur 11 viser at det er relativ stor spredning for basebarnehagene i begge tilfeller, det ser derfor ikke ut til å være samsvar i hvordan de ansatte mener barnehagen er tilrettelagt for verken formelle eller uformelle aktiviteter mellom de enkelte basebarnehagene.

Avdelingsbarnehagene har noe mindre spredning enn det basebarnehagene har, og samler seg rundt verdien 4 på begge spørsmål, noe som kan vise til at det er noe felles for hvordan de ansatte oppfatter barnehagens fysiske miljø i forhold til tilrettelegging av formelle og uformelle aktiviteter i avdelingsbarnehager.

Tabell 4 viser at på spørsmål om tilrettelegging av spontane aktiviteter er gjennomsnittsverdiene til barnehagetyperne hhv. 3,97 for basebarnehagene og 4,01 for avdelingsbarnehagene. Det er ingen forskjeller mellom barnehagetyperne når det kommer til hvordan det fysiske miljøet er tilrettelagt, dette ser vi fra Cohens d på 0,11. Når det kommer til forholdet mellom hvordan barnehagene har svart på spørsmål om tilrettelegging av uformelle aktiviteter og tilrettelegging av spontane aktiviteter er det ingen forskjell verken for basebarnehagene eller for avdelingsbarnehagene. Når det kommer til forskjeller mellom barnehager av samme organiseringsform viser modell 7 at det er større forskjeller blant basebarnehagene når det kommer til tilrettelegging av spontane aktiviteter, enn det er mellom avdelingsbarnehagene. Basebarnehagene strekker seg over intervallet fra 3,33 til 5,00, og avdelingsbarnehagene over intervallet 3,71 til 4,40.

Det er tilnærmet like gjennomsnitt mellom barnehagetyperne på spørsmål i hvor stor grad det er tilrettelagt for varierte aktiviteter i samme rom til samme tid, med 3,16 for basebarnehagene og 3,36 for avdelingsbarnehagene. Cohens d bekrefter med en effektstørrelse på -0,14 at det ikke er noe forskjell mellom barnehagetyperne når det kommer til gjennomsnittsverdier på spørsmålet (Tabell 4). Fra modell 11 ser vi at det forekommer noe spredning innenfor begge barnehagetyperne, selv om basebarnehagene holder seg innenfor et

noe mindre intervall enn det avdelingsbarnehagene gjør. Basebarnehagenes intervall strekker seg fra 3,22 til 4,50, mens avdelingsbarnehagenes intervall går fra 3,00 til 4,60.

4.2 Forskningsspørsmål 2

Forskingsspørsmål 2 lyder som følgende; Er det samsvar mellom bruk og tilrettelegging av barnehagens fysiske miljø, innenfor avdelingsbarnehager og basebarnehager?

I forskningsspørsmål 1 ble det undersøkt i hvilken grad barnehagene bruker det fysiske miljøet til ulike gruppesammensetninger og aktiviteter. Og i hvilken grad de ansatte mener det fysiske miljøet er tilrettelagt for dette. Resultatet viste at det er store forskjeller mellom bruk av store grupper, aldershomogene- og aldersblandede grupper, bruk av spontane aktiviteter og bruk av varierte aktiviteter i samme rom til samme tid, mellom basebarnehagene og avdelingsbarnehagene, men at det i forhold til formell og uformell aktivitet er omtrent like stor bruk, mellom de to barnehagetyperne. I det følgende vil det være interessant å undersøke om hvor godt samsvar det er mellom i hvilken grad barnehagen bruker det fysiske miljøet og hvor godt de ansatte det mener det er tilrettelagt for den aktuelle bruken.

Tabell 5:

Gjennomsnitt, korrelasjoner og Cohens d på bruk og tilrettelegging av spørsmål 1-8.

		Bruk Gj.snitt	Bruk Cohens d	Tilrettelagt Gj.snitt	Tilrettelagt Cohens d	Korrelasjon	Korrelasjon samlet
Små Grupper	Base	3,79	0,01	3,27	0,04	.897	.739
	Avd.	3,79		3,68		.508	
Store grupper	Base	4,18	1,00	4,13	1,04	-.184	.171
	Avd.	3,82		3,67		.015	
Homogene Grupper	Base	3,98	0,66	3,96	0,62	.941	.861
	Avd.	3,56		3,63		.708	
Aldersblandede Grupper	Base	3,64	-0,69	3,79	-0,14	.856	.745
	Avd.	4,06		3,87		.708	
Formelle aktiviteter	Base	3,89	-0,32	4,06	0,11	.552	.568
	Avd.	4,04		4,01		.695	
Uformelle aktiviteter	Base	4,17	0,26	4,12	0,32	.776	.743
	Avd.	4,08		4,00		.638	
Spontane aktiviteter	Base	3,94	-0,69	3,97	-0,10	.848	.758
	Avd.	4,26		4,01		.472	
Varierte akt. i samme rom	Base	3,67	-0,69	3,16	-0,14	.678	.775
	Avd.	3,93		3,36		.935	

Korrelasjonene i denne tabellen er beregnet på ”minidatasettet”, hvor gjennomsnittssvaret fra hver enkelt barnehage er brukt som enhet. Det er regnet korrelasjoner både for alle 15 barnehagene samlet, og for basebarnehager og avdelingsbarnehager hver for seg.

Korrelasjonene er vist sammen med gjennomsnittsverdiene for hver barnehagegruppe og effektstørrelsen Cohens d mellom barnehagetyperne.

Det er høye korrelasjoner mellom tilrettelegging og bruk for alle spørsmålene bortsett fra de som gjelder store grupper, hvor det er på grensen til null korrelasjon. Det er altså null sammenheng mellom å mene at bygget er tilrettelagt for store grupper og hvor mye man bruker store grupper. Dette gjelder både når korrelasjonen beregnes på alle 15 barnehagene, og når man ser på basebarnehager og avdelingsbarnehager hver for seg. Det ser med andre ord ut til at store grupper brukes omtrent like mye eller like lite uansett om man mener bygget er godt tilrettelagt for store grupper eller ikke.

Når det gjelder de andre gruppeformene det er spurt om, små grupper, aldershomogene- og aldersblandede grupper, og de forskjellige aktivitetene, er det høy grad av samsvar mellom å oppleve at bygget er godt tilrettelagt for en aktivitet og gjøre mye bruk av aktiviteten. De høye korrelasjonskoeffisientene viser en sterk tendens til at det er de samme barnehagene som rapporterer om best tilrettelegging for en aktivitet som også gjør mest bruk av aktiviteten. Selv om korrelasjonskoeffisienten i seg selv ikke sier noe om årsak og virkning, er det all grunn til å tro at tilretteleggingen har mye å si for hva slags gruppesammensetninger og aktiviteter barnehagen bruker.

Gjennomsnittsverdiene som er presenter i tabell 5 viser også at den barnehagetypen som rapporterer om best tilrettelegging for en gruppesammensetning eller en aktivitet, også rapporterer om mest bruk av den samme gruppesammensetningen eller aktiviteten. Unntaket er bruk av formelle aktiviteter, men der har basebarnehagene og avdelingsbarnehagene omtrent samme gjennomsnitt for tilrettelegging, mens slike aktiviteter brukes litt mer i avdelingsbarnehagene. Dette kan være noe overraskende, da basebarnehagene kjennetegnes ved å ha delt opp leke- og oppholdsarealer utover ulike spesialrom/verksteder. En kunne da tenke seg at det i noe større grad burde vært sterkere samvariasjon mellom bruk og tilrettelegging av formelle aktiviteter i basebarnehagene.

Samtidig har vi sett fra figur 8-11 at det er store variasjoner innenfor samme barnehagetype når det gjelder personalets oppfatning av både hva bygget er godt tilrettelagt for og hvilke aktiviteter og gruppesammensetninger som benyttes.

Det ser ut fra tabell 5 at det er større samvariasjon mellom bruk og tilrettelegging av små grupper, aldershomogene grupper, aldersblandede grupper, uformelle aktiviteter og spontane aktiviteter innenfor kategorien basebarnehage. Samvariasjon mellom bruk og tilrettelegging er høyest innenfor avdelingsbarnehagene når det gjelder formelle aktiviteter og varierte aktiviteter i samme rom til samme tid.

5 Drøfting

I dette kapittelet vil resultatene fra analyse kapittelet drøftes. Vi vet at innholdet i barnehagen vil være påvirket av ulike rammer, det kan være rammer som gir både begrensninger eller muligheter for den pedagogiske virksomheten. Hvordan konkrete rammer virker inn på barnehagens praksis drøftes i lys av datamaterialet, og sammen med teorier om barnehagers organisering, basert på tidligere forskning og debatter. Resultatene vil også bli drøftet opp mot de bestemmelser barnehagen er underlagt av barnehageloven (Kunnskapsdepartementet 2005) og Rammeplanen (Kunnskapsdepartementet 2011).

Denne studien baserer seg på analyser av spørreskjemaer som er gjennomført i 15 av landets barnehager: åtte basebarnehager og sju avdelingsbarnehager. På grunn av utvalgets størrelse vil det ikke være grunnlag nok for å trekke noen generelle egenskaper til barnehagene. I følge mitt datamateriale ser det ut til at det mellom basebarnehager og avdelingsbarnehager er store forskjeller i forhold til i hvor stor grad barnehagene bruker store grupper, aldershomogene- og aldersblandede grupper, spontane aktiviteter og varierte aktiviteter i samme rom til samme tid. Når det kommer til små grupper, uformelle og formelle aktiviteter, ser det ut til at det ikke er noen store forskjeller mellom barnehagetyperne. Når det kommer til tilrettelegging er det ingen forskjeller mellom basebarnehagene og avdelingsbarnehagene i forhold til hvor godt de ansatte mener barnehagens fysiske miljø er tilrettelagt for aldershomogene- og aldersblandede barnegrupper. Spørsmålene som omhandler tilrettelegging av små grupper, aldersblandede grupper, formelle aktiviteter, spontane aktiviteter og varierte aktiviteter i samme rom til samme tid, viser ingen forskjeller mellom barnehagetyperne. I forhold til tilrettelegging av formelle aktiviteter, er det moderat grad av forskjeller mellom basebarnehagene og avdelingsbarnehagene. Det vi ser fra datamaterialet mitt er at innenfor hver av barnehagetyperne foreligger det noen større forskjeller mellom de enkelte barnehagene, da særlig innenfor basebarnehagene. Samsvar mellom bruk og ansattes opplevelse av tilrettelegging er på de fleste punkter stor, hvor de er størst i basebarnehagene.

5.1 Barnegrupper – små og store grupper

Fra analysene ser vi at når det kommer til bruk av små grupper er det ingen forskjell mellom hvordan de ansatte i basebarnehagene og avdelingsbarnehage har svart. Mens på spørsmål om i hvor stor grad barnehagene benytter seg av store grupper, er det store forskjeller mellom barnehagetyperne. I min undersøkelse er spørsmålene som handler om gruppestørrelser i noe grad formulert åpent. Små grupper blir definert som grupper med 3-8 barn, mens store grupper blir brukt om grupper hvor det er 9-13 barn. Det tas med andre ord ikke hensyn til større barnegrupper, eller i hvilke aktiviteter og situasjoner det tas i bruk ulike gruppestørrelser. Det vil derfor være muligheter for at de ansatte har tolket spørsmålene ulikt og svart ut fra egne forutsetninger. På den ene siden kan det tenkes at de har svart på hvor mange barn det er i barnas faste grupper, det vil si den avdelingen eller basen barna har fast tilhørighet til. Det kunne ha vært et alternativ å i tillegg ha spurt om hvor mange barn hver avdeling eller base har, og om i hvor stor del av hverdagen gruppen deles opp i mindre enheter. På den andre siden er det svært sjeldent å danne avdelinger eller baser hvor antallet barn er mellom 9 og 13. Det virker derfor rimelig å tro at de ansatte har svart på det en opprinnelig er ute etter å få svar på, nemlig i hvor stor grad barna faktisk er i grupper hvor det er 3-8 barn eller 9-13 barn. Det kunne vært interessant å spesifisert spørsmålene på en slik måte at en fikk summen av bruk i små og store grupper til å bli 100 % bruk av dagen.

Per i dag er det ikke angitt noen fast norm verken for organiseringsform eller størrelse for grupper i barnehagen. Det en ser er at størrelsen på barnegrupper har vært økende over tid. ”En undersøkelse viser at de nyeste barnehagene (de som ble etablert i 2005-2010) har gjennomsnittlig høyere gruppestørrelser enn de eldste (...).” (St.meld.24, 2012-2013;53). Utdanningsspeilet (2013) viser til de yngste barnas behov for å være deltakere i små barnegrupper med 6-8 barn (Bjørnstad mfl.2012 i Utdanningsspeilet 2013). Det har vist seg at rene småbarnsgrupper er best for barn under tre år (Zachrisson mfl. 2012 i Utdanningsspeilet 2013). Fra kapittel 3.1. leser vi fra St.meld. 24 (2012-2013) at barnegruppens størrelse er en av de viktigste strukturelle kvalitetene i barnehagen. Det er barnehageeiers ansvar for at barnegruppen har en hensiktsmessig størrelse og sammensetning, uten at det blir vist til hva som er hensiktsmessig eller ikke.

5.1.1 Små grupper

Fra mitt datamateriale ser det ikke ut til at det er noen forskjeller mellom basebarnehagene og avdelingsbarnehagene når det kommer til hvor mye de ansatte rapporterer om at de deler barna inn i små grupper. Vi ser at ansatte i basebarnehagene og avdelingsbarnehagene rapporterer om middels til stor grad av bruk av små grupper. Det kan derfor se ut til at det å organisere barn i grupper med 3-8 barn i mitt datamateriale, skjer i like stor grad i basebarnehagene som det gjør i avdelingsbarnehagene. Dette er et interessant funn, i den grad at basebarnehagenes manglende organisering av barn i små og nære grupper, ofte brukes som et argument mot denne driften av barnehage. Fra debatten i Utdanningsnytt ved Svendsen (2010) og ved Brennpunkt (NRK 2010) blir det gjentatte ganger vist til at basebarnehagene ikke tar hensyn til barns behov for å være i små grupper, og at barna i for stor grad er i samhandling med for mange barn om gangen. Noe som fører til utrygge og rastløse barn. Dersom dette er tilfelle i barnehagene fra mitt datamateriale, vil man kunne tenke at dette også vil være tilfelle blant avdelingsbarnehagene. Hvordan de ansatte i barnehagen velger å organisere barn inngår i de organisatoriske rammene. Det kan tenkes at dette påvirkes av hvilke personalrammer barnehagen har. Har barnehagen et stabilt personale med nok voksne, vil det gi grunn til å tenke at mulighetene for å organisere barna i mindre grupper er større enn dersom personalgruppen er ustabil, med stadig bruk av vikarer som ikke kjenner barnegruppen. Ansattes holdninger er også en del av personalrammen (Kallós 1973, i Meland 2011) og vil i stor grad kunne være med å påvirke hvordan en velger å dele barna inn. I noen barnehager vil man ha kultur for at de ansatte tar ansvar for én gruppe hver, og fordeler seg på ulike rom eller steder. Mens i andre barnehager kan det tenkes at de voksne i større grad ønsker å samhandle sammen med en annen voksen, hvor man da danner større grupper. Det at barnehagen er underlagt barnehageloven (2005) og føringen for barnehagens innhold og oppgaver (2011), vil også kunne være med å påvirke hvordan de ansatte fordeler barna i ulike gruppestørrelser. Ulike lover og føringer for faglig innhold, hører til under *innholds rammer* (Kallós 1973, i Meland 2011). Rammeplanen viser blant annet til sju fagområder som skal være førende for barnehagens innhold. Det kan tenkes at en del av dette innholdet er av slik art at det er behov for å danne mindre grupper. De ansatte må i den grad forholde seg til disse rammene når det kommer til å danne grupper.

Det er heller ingen forskjell mellom barnehagetyperne når det kommer til hvor stor grad de ansatte mener det fysiske miljøet er tilrettelagt for små grupper. Det kan derfor se ut til at de fysiske rammene for små grupper er like i både i avdelingsbarnehagene og basebarnehagene.

Begge barnehagetyperne melder om god samvariasjon mellom bruk og tilrettelegging av små grupper. De ansatte i basebarnehagene melder om noe høyere korrelasjon enn de ansatte i avdelingsbarnehagene gjør. Kapittel 2.2. viser blant annet til at barnehagen har et ansvar til å skape miljøer som legger til rette for barns behov til å danne grupper (Kunnskapsdepartementet 2011). Barnehagene i mitt datamateriale viser at dette blir ivaretatt både i avdelingsbarnehagene og i basebarnehagene. Det at de ansatte i basebarnehagene i denne studien melder om svært høy grad av samsvar mellom bruk og tilrettelegging for små grupper, viser at både de fysiske rammene og de organisatoriske rammene tar hensyn til det Stortingsmeldingen sier om at barn har behov for deltakelse i mindre grupper (St. meld 24, Kunnskapsdepartementet 2012-2013). En kan da stille spørsmål ved hvorfor ansatte i avdelingsbarnehagene ikke melder om like god samvariasjon, da argumenter for avdelingsdrift ofte handler om barns behov for små og nære grupper. Vil det da kanskje være nødvendig med en endring av arealorganiseringen innenfor avdelingsbarnehagene?

Det er ikke store variasjoner mellom barnehager av samme driftsform i forhold til i hvor stor grad de ansatte rapporterer om bruk av små grupper. Dette viser at ansatte i alle basebarnehagene i mitt datamateriale melder om ca. like stor bruk av små grupper som ansatte i avdelingsbarnehagene. Det er stor variasjon mellom barnehager innenfor samme organisering, når det kommer til i hvor stor grad de ansatte mener det fysiske miljøet er tilrettelagt for små grupper, både innenfor basebarnehagene og avdelingsbarnehagene. Det at det er ulike måter å organisere basebarnehagenes fellesområder på, som blir vist til i kapittel 2.3.5. ved Seland (2011) gir grunn til å tro at ansatte i basebarnehagene svarer ut fra ulike forutsetninger. Det at det er høy korrelasjon mellom bruk og tilrettelegging, viser at det er de samme barnehagene som melder om at de i stor grad benytter seg av små grupper, i stor grad oppfatter det fysiske miljøet som godt tilrettelagt for dette. Når det kommer til avdelingsbarnehagene kan det tenkes at noen av barnehagene vil ofte bare ha ett stort åpent rom, som kan gjøre det lite egnet til å dele barnegruppen opp i mindre grupper. Andre avdelingsbarnehager vil gjerne ha ett eller flere smårom på avdelingen, som gjør at det er bedre tilrettelagt for å dele opp barnegruppen.

5.1.2 Store grupper

Det er store forskjeller mellom basebarnehagene og avdelingsbarnehagene i hvor stor grad de deler barna inn i store grupper, og i hvor stor grad de mener barnehagens fysiske miljø er tilrettelagt for store grupper. Det at basebarnehagene rapporterer om både mest bruk i store grupper og i større grad god tilrettelegging for dette er på noen måter ikke overraskende. De fysiske arealene i basebarnehagene kjennetegnes ved å være åpne og fleksible. Her er mye av leke- og oppholdsarealene gjort felles (Dahl og Evenstad 2012, Buvik mfl. 2003, Seland 2009, Seland 2011). En kan da tenke seg at det er naturlig at barn møtes i disse fellesområdene og at dette kan være større grupper. At avdelingsbarnehagene ofte har ett eller flere mindre spesialrom (Dahl og Evenstad 2012) kan vise at de fysiske rammene legger begrensninger for aktiviteter i barnegrupper hvor det er mellom 9 og 13 barn, og at en derfor vil ha aktiviteter enten i mindre grupper eller aktiviteter hvor hele avdelingen (14-24 barn) deltar. Det kan derfor se ut til at de fysiske rammene i basebarnehagene vil gi større muligheter til å ha gruppestørrelser på 9-13 barn, enn det de i avdelingsbarnehagene gir. Personalrammene vil også spille inn på i hvor stor grad en kan danne grupper av denne størrelsen, basebarnehagene kjennetegnes ofte ved å dele voksenressursene i større grad enn avdelingsbarnehagene, og ha mer samarbeid på tvers av baser/grupper, det kan derfor tenkes at de vil i større grad benytte seg av mulighet til å kunne danne grupper av denne størrelsen ved ulike aktiviteter hvor dette tenkes å være mest nyttig.

Verken basebarnehagene eller avdelingsbarnehagene melder om samsvar mellom bruk av store grupper og tilrettelegging av store grupper. Ved å studere gjennomsnittsverdiene innenfor basebarnehagene ser vi at 4 av 8 barnehager oppgir at de i større grad mener det fysiske miljøet er tilrettelagt for store grupper enn de melder om faktisk bruk. En av barnehagene melder om like stor grad av bruk og tilrettelegging av store gruppe. Mens de resterende tre barnehagene melder om at det fysiske miljøet er i mindre grad tilrettelagt for store grupper enn i hvor stor grad de faktisk bruker store grupper. Det kan se ut til at noen av basebarnehagene er godt egnet til å kunne bruke store grupper, men at det er begrenset i hvor stor grad dette faktisk benyttes. Dersom en ser dette i lys av rammefaktorer, vil hvordan de ansatte organiserer barna i ulike gruppestørrelser inngå i de *organisatoriske rammene*, og vil være av stor betydning for innholdet. Det kan derfor se ut til at til tross for at de *fysiske rammene* legger til rette for at barnehagen i stor grad kan benytte seg av store grupper, velger

de ansatte å ta hensyn til barns behov for å være sammen med færre barn. Dette kan også sees i lys av Carlgren og Marton (2002) inndeling av lærere etter hvordan de vil forholde seg til de fysiske rammene som gis. Hvor ansatte i basebarnehagene vil konstruere barnehagens fysiske rammer etter ønske, hvor de her i noen av barnehagene ønsker å begrense bruken av store grupper.

Når det kommer til avdelingsbarnehagene melder tre av sju barnehager at det fysiske miljøet er bedre egnet til store grupper enn det faktisk blir brukt til. De resterende fire barnehagene melder om større grad av bruk enn det er tilrettelagt for. Til tross for begrensede fysiske rammer finner de ansatte løsninger for å gjennomføre ønsket aktivitet i store grupper. Det kan med dette se ut til at uavhengig av hvordan barnehagen er organisert og hvor godt den er egnet for arbeid i store grupper, er det variasjoner av bruk mellom barnehagene både for basebarnehagene og for avdelingsbarnehagene.

5.2 Barnegrupper – aldershomogene og aldersblandede grupper

Fra mitt datamateriale er det noen større forskjeller mellom basebarnehagene og avdelingsbarnehagene i hvor stor grad de organiserer barna i aldershomogene grupper. Det er også store forskjeller mellom barnehagetyperne i hvor stor grad de ansatte mener det fysiske miljøet er tilrettelagt for aldershomogene grupper. Også ved bruk av aldersblandede grupper er det store forskjeller mellom ansattes svar i basebarnehagene og avdelingsbarnehagene. Som tidligere angitt er det per i dag ingen bestemt form for hvordan en skal organisere barnegrupper, så lenge det er hensiktsmessig gjort (St.meld. 41 2012-2013). I spørreskjemaet blir det ikke spurt om i hvilke situasjoner det brukes ulike aldersinndelinger. Derfor kan resultatet tolkes ulikt. Det kan på den ene siden tenkes at dersom de ansatte tolker spørsmålet ut fra hvilken type organisering en har for barnets faste grupper, vil resultatet gjenspeile hvilken aldersinndeling en finner oftest i barnehagene. Her kan alternativene være mange og allsidige, da barnehageeier står fritt til valg av organiseringsform. Det kan være at barnehagen velger å ha småbarns avdeling eller baser med barn mellom 0-3 år og storebarns avdeling eller baser med barn fra 3-6 år. Helt aldersblandede avdelinger eller grupper med barn fra 0-6 år er også vanlig. I noen barnehager finner vi avdelinger eller baser med 1-2-åring, 3-4-åring

og 5-6-åringer. Andre vil velge å dele barna inn i helt aldershomogene grupper. Dersom de ansatte i hver barnehage har svar på i hvor stor grad barna faktisk er i ulike aldersinndelinger, uavhengig av den faste gruppen, vil vi få et resultat som på flere måter gir et riktig inntrykk av barnas hverdag.

Datamaterialet mitt viser at det i avdelingsbarnehagene brukes mer aldersblandede grupper enn det de ansatte i basebarnehagene melder om. Og omvendt melder de ansatte i basebarnehagene om mer bruk av aldershomogene grupper enn det avdelingsbarnehagene gjør. Hvordan de ansatte velger å organisere barnegrupper vil være påvirket av flere rammefaktorer. De fysiske rammene vil på noen måter legge føringer for hvilke barn som kan være hvor, i forhold til romorganisering og hvilke materiale som er tilgjengelig (Kallós 1974, i Meland 2011). De yngste barna har behov for andre typer leker/materiale enn de eldre. Dette vil være både praktisk utstyr som blant annet stellebord og barnestoler, og leker som støtter småbarns kognitive og motoriske utvikling. Det er viktig med voksne som kjenner til de yngste barnas utvikling og behov. Dersom en ønsker å ha barn i aldersblandede grupper er det viktig med fysiske rammer som legger til rette for at behovet for læring og utvikling til både de yngste og de eldre barna tas hensyn til. Hvordan de ansatte ser mulighetene i å noen ganger blande barna etter alder og andre ganger ha aldershomogene grupper, vil være viktig for hvordan barnas opplevelse blir.

Det ser ut til at det er store forskjeller mellom basebarnehagene og avdelingsbarnehagene når det kommer til hvordan de ansatte mener barnehagens fysiske miljø er tilrettelagt for aldershomogene grupper. De ansatte i basebarnehagene melder om at dette i større grad er ivarettatt enn det de ansatte i avdelingsbarnehagene gjør. Dette kan det være ulike grunner for. Vi vet at de fleste barnehager som er bygget etter 2005 er bygget etter mer åpne og fleksible løsninger, dette vises til i kapittel 2.3 ved St.meld.24 (2012-2013) og (Vassend mfl.2011). Vi vet også at det var barn fra 3 år og eldre som i størst grad hadde barnehageplass frem mot år 2005, med en liten andel av de aller yngste. Det er derfor grunn til å gjette at barnehager som ble etablert før det var vanlig for barn under 3 år å benytte seg av et barnehagetilbud, i mindre grad har fysiske miljøer som var tilrettelagt for disse barna. Fra ettåringenes innmarsj i barnehagen, er det basebarnehager det har blitt bygget mest av. Det kan derfor tenkes at disse i større grad tilrettelegges for alle aldersgrupper, og med fleksible bygg omfatter det blant annet å kunne organisere barna i både homogene- og aldersblandede grupper. Fra denne

studien vet vi ikke om det er de yngste barna de ansatte i avdelingsbarnehagene mener det ikke er i stor grad godt tilrettelagt for. Dette er bare en av flere muligheter.

Når det kommer til i hvor stor grad barnehagen fysiske miljø er tilrettelagt for aldersblandede grupper er det ingen forskjeller mellom barnehagetyperne. Dette kan vise til at uavhengig av organiseringsform kan barnehagen være godt eller dårlig tilrettelagt for aldersblandede grupper. Det kan tenkes at det å legge til rette for barn i alle aldre vil innebære å ha fysiske miljøer som er tilpasset både store og små barn, i tillegg til at det må være utstyr og materielle som er utfordrende og innholdsrikt for alle barn.

Både på spørsmål om aldershomogene grupper og aldersblandede grupper er det stor samvariasjon mellom bruk og tilrettelegging innenfor basebarnehagene og innenfor avdelingsbarnehagene. Dette tyder i sterk grad på at barnehagene tar i bruk det fysiske miljøet etter hvordan det er tilrettelagt. At det er store variasjoner mellom barnehagene, viser at det er ulik praksis mellom barnehagene. Det ser med andre ord ikke ut til å være noen felles praksis verken for avdelingsbarnehagene eller basebarnehagene.

Forholdet mellom hvor mye avdelingsbarnehagene deler barna inn i aldershomogene- og i aldersblandede grupper kan tolkes på ulike måter. På den ene siden kan det tenkes at dersom svarene viser hvordan barna er organisert i faste avdelinger, vil det på grunn av bemanning og voksenteitet ofte være naturlig å dele barna inn i aldersblandede grupper. På den andre siden kan dette tolkes som at barnehagen, uavhengig av hvordan primærgruppene er organisert, ofte grupperer barna noe tilfeldig i forhold til alder. Dette kan være av ulike årsaker som denne studien ikke har materiale nok til å belyse. Når det kommer til basebarnehagene er det mindre forskjeller mellom hvor mye barnehagene deler barna inn i aldershomogene- og aldersblandede grupper, hvor det rapporteres om litt mer bruk av aldershomogene grupper. Da basebarnehagene ofte assosieres med at de yngste barna blir plassert i store grupper sammen med eldre barn, kan dette resultatet kanskje være noe overraskende. Uavhengig av om barna er organisert etter alder eller ikke i de faste gruppene, kan det se ut til at basebarnehagene i større grad lager grupper etter alder enn det avdelingsbarnehagene gjør.

Til tross for at det er store forskjeller mellom bruk av aldersblandede grupper og aldershomogene grupper i avdelingsbarnehagene, ser vi at de melder om delvis til stor grad av bruk i aldersblandede grupper. Noen av avdelingsbarnehagene melder om tilnærmet like stor

grad av bruk innenfor begge aldersinndelingene. Dette kan tyde på at i løpet av barnehagehverdagen blir barna delt inn i ulike grupper, både aldersblandede og aldershomogene. Dette gjelder både for basebarnehagene og avdelingsbarnehagene.

Hvilke valg barnehagen gjør når det kommer til gruppesammensetninger vil ha en innvirkning på innholdet. Dette handler om både de *organisatoriske rammene*, i forhold til hvordan barna deles inn i grupper, og de *fysiske rammene* i forhold til hvordan barnehagebygget er tilrettelagt for ulike grupper. Når vi ser at det er god samvariasjon mellom bruk og tilrettelegging innfor både små grupper, homogene aldersgrupper og aldersblandede grupper, viser dette at uavhengig av organiseringsform tas det hensyn til de fysiske rammene som barnehagebygget gir.

Barn vil på mange ulike måter ha mulighet for å være i samhandling med barn fra andre avdelinger eller baser i barnehagen enn den de selv tilhører. I kapittel 2.4. ser vi at det vanlig å dele barnegruppen inn i mindre grupper og at dette ofte skjer på tvers av avdelinger og baser (Kristoffersen 2006). Dette kan være ulike arbeidsgrupper, turgrupper, interessegrupper eller helt aldershomogene grupper.

5.3 Formelle og uformelle aktiviteter

Det er ikke spesifisert i spørreskjemaet hva som legges i formell/uformell aktivitet annet enn at dette er aktiviteter som enten er eller ikke er forhåndsplanlagt av en voksen. Det kan tenkes at ansatte i barnehagen vil ha ulik oppfatning for hva som menes med en planlagt aktivitet. Kan det være nok å planlegge hvordan man skal fordele barn rundt på de ulike verksteder/stasjoner, eller må det innebære en planlagt pedagogisk aktivitet og metode for hva som skal gjøres og hvordan? Fra et pedagogisk ståsted vil de fleste anse en form for "fordeling" av barn og voksne mer en organiseringsmetode enn en forhåndsplanlagt aktivitet. Vi kan likevel ikke være sikker på hvilke forutsetninger den enkelte svarer ut fra.

Hvordan de ansatte i barnehagen velger å fordele tiden mellom formelle og uformelle aktiviteter, kan være et uttrykk for det som Kallós (1973, i Meland 2011) viser til som tidsrammene. Det vil være interessant å se på i hvor stor grad barnehagene tar i bruk formelle og uformelle aktiviteter, og se hvilke forskjeller og fellestrekk det er mellom basebarnehagene og avdelingsbarnehagene. Det er også av interesse å se på forholdene mellom disse aktivitetene innenfor samme barnehagetype.

Hvordan de ansatte tolker hva som menes med formelle og uformelle aktiviteter vil variere, og kan tenkes å være påvirket av både personlige holdninger og av faglig bakgrunn. Vil valg man gjør i forhold til fordeling av tid mellom formell/uformell aktiviteter, og hvilke tolkninger man gir de, kan tenkes å være avhengig av de ansattes kompetanse, i barnehagen er store deler av personalet ufaglærte, og kan ha en annen oppfatning av formelle aktiviteter enn det en pedagog vil. Det kan også tenkes at valg av aktivitetsform vil i noen grad handle om mulighet for kontroll. Ved formelle aktiviteter har de voksne mer oversikt over hvor barna befinner seg, og hva de gjør. Av det grunn kan en si at de har mer kontroll over situasjonen. Ved uformelle aktiviteter mister de voksne noe av denne kontrollen, da barna innenfor grenser fritt får gjøre egne valg. Hvor mye kontroll de voksne opplever de har behov for vil være varierende, både i forhold til personlige egenskaper og i forhold til hvilke fysiske rammer barnehagen gir.

Det er små forskjeller mellom avdelingsbarnehagene og basebarnehagene i hvor stor grad formelle aktiviteter tas i bruk. Det er en liten tendens til at avdelingsbarnehagene bruker formelle aktiviteter i noe større grad enn basebarnehagene. Det er ingen forskjeller mellom barnehagetyperne i hvordan barnehagens fysiske miljø er tilrettelagt for formelle aktiviteter. Det meldes om at det i stor grad er godt tilrettelagt for denne aktiviteten i begge barnehagetyperne. Av den grunn ser det ut til at uavhengig av organiseringsform har barnehagene rammer som imøtekommer de føringene rammeplanen viser til om å ha fysiske miljøer som legger godt til rette for å kunne styrke barnas lek i formelle læringssituasjoner. Dette er vist til tidligere i kapittel 2.2. ved Rammeplanen (Kunnskapsdepartementet 2011).

Det er ingen forskjell mellom barnehagetyperne i hvor stor grad de bruker uformelle aktiviteter. Begge barnehagene melder om stor grad av bruk. Som vist til tidligere i

kapittel 2.3.4 viser blant annet Seland (2009) i sin studie at basebarnehagenes organisering med ulike spesialrom/verksteder kan legge føringer for barns aktiviteter. Dette kan i stor grad hindre barns selvbestemmelse og egen kreativitet. At barnehagen har faste rom som innbyr til spesifikke aktiviteter, kan for noen tenkes å ta fra barna deres spontanitet og evne til selv å bestemme hva og hvordan de skal gjøre ting (Seland 2009). På den andre siden kan det stilles spørsmål ved i hvor stor grad barn får ta i bruk sin fantasi og kreativitet i en avdelingsbarnehage hvor en ofte har begrenset med tilgang og variasjon i for eksempel ulike formings materiell. Her må de ansatte i større grad finne frem og rydde opp etter hver gang de har en aktivitet. Dersom det er begrenset og utvalgt hvilke materialer en gjør tilgjengelig for barna, er det grunn til å tro at dette kan være med på å hindre selvbestemmelse og egen kreativitet også? Det samme kan tenkes med annet utstyr på avdelingen også, hvor barna i stor grad må be de voksne om hjelp til å finne frem, løfte ned, hente inn ulike spill, utstyr, materielle og lignende.

Fra mitt datamateriale ser det ut til at basebarnehagene melder om at de i større grad bruker uformelle aktiviteter enn formelle aktiviteter. Hvordan de ansatte har tolket uformell aktivitet kan variere. Som vist til i kapittel 2.2 ved Rammeplanen (Kunnskapsdepartementet 2011) er uformelle læringssituasjoner aktiviteter som oppstår her-og-nå. Det at basebarnehagene melder om at de i stor grad bruker uformelle aktiviteter kan på den ene siden vise til at spesialrommene/ verkstedene fungerer og brukes slik de er tenkt, nemlig for å gi barna inspirasjon og muligheter til å utforske og eksperimentere med ulike materielle og verktøy. Dette er også kjennetegn ved Reggio Emilia filosofien som er én av inspirasjonskildene til dagens basebarnehager, og er nærmere beskrevet i kapittel 2.3.5. Dersom en tenker at spesialrommene i basebarnehagene gir barn mulighet til å skape og utforske (Seland 2009), samtidig som at barns medvirkning og selvbestemmelses tas på alvor ved at aktivitetene skjer under mer uformelle rammer (Buvik 2003), ser det ut til at basebarnehagene i stor grad imøtekommer de kravene til hva en barnehage skal være i dag. Dersom dette er tilfellet oppnår basebarnehagene å driftes etter noe av den hensikten de er bygget for, nemlig å gi barna flere valgmuligheter (Seland 2009), og å være en kilde til barns medvirkning og evne til å utvikle selvstendige egenskaper (Buvik 2003).

I avdelingsbarnehagene meldes det om like mye bruk av formelle aktiviteter som uformelle aktiviteter. Kan resultatet som viser at avdelingsbarnehagen i noe mindre grad bruker uformell aktivitet enn det basebarnehagene gjør, være et uttrykk for at de fysiske rammene i barnehagen gir mer behov for kontroll? Det er godt kjent at det er mindre konflikt blant barna når de befinner seg i uteområdet av barnehagene. Dette handler blant annet om barnas behov for plass og rom til å være i bevegelse. Dersom vi tenkes oss en avdelingsbarnehage vil det være begrenset plass for at barna får bevege seg fritt, og av den grunn kan personalet oppleve at de i større grad trenger å ha kontroll ved å ha formelle aktiviteter gjennom diverse bord aktiviteter etc. I basebarnehagene er det større rom for at barna får bevege seg, som i et lite uterom, uten at det blir trangt og knuffete. Det vil derfor være lettere for personalet å gi slipp på noe av kontrollen og i større grad gi barna frihet til å velge aktiviteter.

Barnehagehverdagens innhold vil på mange måter være likt i alle barnehager, samtidig som det vil forløpe seg ulikt. Det vil ofte være et tidsrom av dagen som er satt av til mer planlagte aktiviteter enn resten. Dette tidsrommet er ofte på formiddagen når alle i personalgruppen har kommet på jobb, denne tiden betegnes ofte som barnehagens kjernetid. I tiden etter lunsj og utover ettermiddagen vil det ofte legges til opp mer frilek. Seland (2011) viser til at frilek betegnes som en tradisjonell måte å organisere valgfrie aktiviteter på i barnehagen, hvor barna selv velger aktiviteter ut fra de mulighetene som er tilgjengelig i rommene. I timene etter lunsj sover mange av de yngste barna, tidligvakten går hjem og barna begynner etter hvert å bli hentet. Alle barnehager med lang åpningstid vil på grunn av bemanningssituasjonen og vaktsystemene ha en lavere bemanning på morgenen og på ettermiddagen (Seland 2009). Det kan derfor tenkes at bruk av formell og uformell aktivitet i noe grad vil følge de faste rutinene barnehagen har. Hvordan barnehagene fordeler tiden vil derfor bli et uttrykk for tidsrammene som Kallós (1979 i Meland 2011) viser til, dette vil som tidligere nevnt være avhengig av både personal rammer og de fysiske rammene barnehagen gir. Det at det er små forskjeller mellom bruk av både formelle og uformelle aktiviteter mellom barnehagetyperne kan tyde på at uavhengig av organiseringsform bruker barnehagene disse formene for aktivitet i tilnærmet like stor grad.

Det meldes om høy grad av samvariasjon mellom bruk og tilrettelegging av både formelle og uformelle aktiviteter i både avdelingsbarnehagene og basebarnehagene. Det viser at de barnehagene som melder om et fysisk miljø som er godt tilrettelagt for formell eller uformell aktivitet, i større grad vil ta i bruk dette. Dersom vi ser på verdiene til hver enkel basebarnehage ser vi at innenfor basebarnehagene melder 5 av 8 barnehager om bedre tilrettelegging av formelle aktiviteter enn faktisk bruk. Spesialrom og verksteder vil være de rommene i basebarnehagen det kan tenkes at det er best tilrettelagt for formell aktivitet. Som blant annet Seland (2009) og NOU (2012:1) viser til, vil spesialrommene/verkstedene i perioder være lukket for barna. Dette kan være forbundet med for lite bemanning som følge av sykefravær, hvor en må gå med færre voksne, og barnehagen må derfor organiseres i større grupper enn det som er ønskelig. Dersom dette er tilfelle vil det ikke være positivt at all formell aktivitet er tilrettelagt i disse områdene. Det kan også tenkes at til tross for gode fysiske rammer for formelle aktiviteter velger de ansatte å ha et variert innhold med både formelle og uformelle aktiviteter.

Det er stor spredning mellom barnehager av samme organisering både i forhold til bruk og av og i forhold til grad av tilrettelegging, både på formelle og uformelle aktiviteter. Det kan derfor se ut til at uavhengig av organiseringsform er det ulike rammer og ulike praksiser i barnehagene.

5.4 Spontane aktiviteter

I mitt datamateriale er det store forskjeller mellom basebarnehagene og avdelingsbarnehagene på i hvor stor grad de tar i bruk spontane aktiviteter. Det er ingen forskjeller mellom barnehagetyperne på rapportering om hvor godt det fysiske miljøet er tilrettelagt for spontane aktiviteter. NOU rapporten (2012:1 Kap.12.4.2) viser til at "Barnehagene har tradisjonelt vært preget av uformelle aktiviteter som frilek, hverdagsaktiviteter og andre spontane aktiviteter". Dette kan tyde på at *uformell aktivitet* og *spontan aktivitet* egentlig betyr det samme. Det som skiller spørsmålene fra hverandre i min studie, er at ved uformelle aktiviteter presenteres dette i spørreskjemaet som aktiviteter som ikke er forhåndsplanlagt. Med spontane aktiviteter formuleres dette som aktiviteter som oppstår på barns premisser. Det kan derfor tenkes at

dette er to ulike former for aktivitet, hvor uformell aktivitet vil være det som skjer under frilek og lignende. Mens spontan aktivitet vil kunne være en aktivitet som utvikler seg fra barns ideer og som blir en mer formell aktivitet underveis. Vi ser fra resultatene at det er store forskjeller i hvor stor grad barnehagene tar i bruk spontane aktiviteter, hvor det er avdelingsbarnehagene som i størst grad svarer at de i stor grad bruker dette. Når det kommer til rapportering av de ansattes meninger om barnehagens tilrettelegging av spontane aktiviteter ser det ut til at det ikke er noen forskjell mellom basebarnehagene og avdelingsbarnehagene. Dette bekreftes ved å se på samvariasjonen mellom bruk og tilrettelegging av spontane aktiviteter innenfor barnehagetyperne, hvor basebarnehagene rapporterer om god samvariasjon. Mens det i avdelingsbarnehagene er noe mindre grad av samvariasjon mellom bruk og tilrettelegging for spontane aktiviteter. Det vil være vanskelig fra denne studien å si noe om hvorfor resultatene er som de er, men et alternativt til hvorfor basebarnehagene i mindre grad tar i bruk spontane aktiviteter, kan være nettopp organiseringen av arealet. De fysiske rammene i basebarnehagene kan legge hindringer for at det gis rom for spontane aktiviteter som utvikler seg til å få en mer formell form. Dersom man tenker at utstyr og materiell er plassert på ulike rom i basebarnehagene og at barn impulsivt kommer med forslag til hva en skal gjøre, vil nettopp disse rommene sette grenser for hva som er mulig og helt praktisk kunne gjennomføre. Det kan tenkes at det vil være mest rom for barnas spontane aktiviteter i de periodene av dagen hvor det ikke allerede er planlagt voksenstyrte aktiviteter. Dette vil ofte være tidlig eller sent på dagen, altså utenom kjernetiden. Det kan da tenkes at det vil være færre voksne i forhold til antall barn enn det som er ønskelig. På en avdeling hvor en har alt utstyr og materielle (som barna kjenner til) tilgjengelig, vil det være enklere å ta tak i barns spontanitet å sette i gang en ikke-planlagt aktivitet. Dersom man er på en base vil det kunne tenke seg å være vanskeligere å forflytte voksne og barn til rom hvor det aktuelle materielle vil være plassert. Likevel ser vi at det er stor spredning i svarene mellom basebarnehagene, som tyder på at det er store forskjeller i forhold til i hvor stor grad barnehagen tar i bruk spontane aktiviteter, noe som igjen tyder på at noen barnehager klarer å løse den alternative problemstillingen som er belyst over.

5.5 Varierte aktiviteter i samme rom til samme tid

Fra mitt datamateriale er det store forskjeller mellom basebarnehagene og avdelingsbarnehagene når det kommer til bruk av varierte aktiviteter i samme rom til samme tid. Avdelingsbarnehagene rapporterer i større grad at de holder på med ulike aktiviteter i samme rom til samme tid enn det basebarnehagene gjør. Det kan tenkes å være ganske naturlige årsaker til dette resultatet dersom man ser på barnehagenes fysiske rammer. Basebarnehagene kjennetegnes ved at de har etablert ulike spesialrom og verksteder i fellesarealet. Hvert av disse verkstedene har særegne kjennetegn som gir retningslinjer til spesiell bruk. Dette er rom som er avdelt og brukes av forskjellige barnegrupper til ulik tid. Av den grunn vil det være naturlig å tenke at varierte aktiviteter på samme tid i større grad skjer over ulike rom. Det er høye samsvar mellom bruk og tilrettelegging i begge barnehagetyperne. Innfor basebarnehager melder fem av åtte barnehager at de tar mer i bruk varierte aktiviteter i samme rom og tid enn i hvor stor grad de mener det er tilrettelagt for dette. Dette kan tyde på at til tross for at de fysiske rammene kan legge begrensninger til å ha varierte aktiviteter i samme rom, finner de ansatte løsninger og skaper egne rammer for bruk .

5.6 Oppsummering

Som vist til tidligere i dette kapittelet kommer mine data fra 15 barnehager, og av den grunn er ikke dette tilstrekkelig nok for å kunne generalisere avdelingsbarnehager og basebarnehager. Resultatene fra mitt datamateriale viser at det er store forskjeller mellom barnehagene avhengig av driftsform på noen områder, mens på andre områder er det kun små eller ingen forskjeller. Samtidig er det innenfor samme organiseringsform store forskjeller mellom barnehagene.

Barnehagene i mitt datamateriale viser at det er forskjeller mellom organiseringsform i hvor stor grad barnehagene tar i bruk store grupper, ulike former for aldersinndeling, spontane aktiviteter og ulike aktiviteter til samme tid i samme rom. Det er stort sett små forskjeller mellom barnehagetyperne i hvordan de ansatte opplever barnehagens fysiske miljø, med unntak av store grupper og av homogene grupper. Med unntak av store grupper er det høye korrelasjoner mellom bruk og tilrettelegging for begge barnehagetyperne. Det at denne

Samvariasjonen er noe høyere for basebarnehagene, sammen med at det er større forskjeller mellom de enkelte basebarnehagene, signaliserer at basebarnehagene i denne studien har til dels svært ulike rammer og metoder for organisering. Noen jobber mer i mindre grupper andre mer i større. Noen velger å organisere barna i aldershomogene grupper i større grad enn andre, mens andre bruker mer aldersblandede grupper. Felles for alle basebarnehagene er at det er godt samsvar mellom bruk og tilrettelegging. I avdelingsbarnehagene er det også forskjeller mellom de enkelte barnehagene, men i mindre grad enn det vi finner mellom basebarnehagene.

I avdelingsbarnehagene kan det se ut til at det er mer samsvar mellom de enkelte barnehagene i hvor stor grad de tar i bruk ulike gruppeinndelinger og valg av arbeidsmetoder, enn det vi finner mellom basebarnehagene. Det er stort sett små forskjeller mellom barnehagetyperne i forhold til hvordan de ansatte mener det fysiske miljøet er tilrettelagt for ulik bruk. Med unntak av store grupper og aldershomogene grupper, hvor det er ansatte i basebarnehagene som melder om best tilrettelegging.

Det ser med andre ord ut til at uavhengig av organiseringsform finner de ansatte løsninger som gir rom for å drive den pedagogiske virksomheten som er tenkt. Og at det innenfor basebarnehagene er store variasjoner mellom barnehagene, noe som viser til at det vil være uheldig å generalisere basebarnehager ut fra noen enkelte studier.

I forlengelse av denne studien ville det vært interessant å gjøre en større studie av basebarnehagens organisering, hvor en ville gjort målinger på hvor mange barn og voksne hver faste gruppe eller base hadde. Samtidig kunne man sett på i hvor stor grad barna er i interaksjoner og nære samhandlingsrelasjoner med andre barn og voksne enn de som er tilknyttet barnets primærgruppe. Det ville også være interessant å vite mer om hvilke holdninger ansatte i basebarnehagene har for denne typen organisering, og hvordan dette henger sammen med barns og voksnes trivsel, og kvaliteten på barnehagens pedagogiske innhold.

Litteraturliste

- Bae, B., Eide, J.B., Winger, N., og Kristoffersen, E.A. (2006). *Temahefte om barns medvirkning*. Oslo: Kunnskapsdepartementet
- Becher, A. og Evenstad, R. (2010). Begrepsforvirring om basebarnehager. *Tidsskrift for førskolelærere, Første steg*. Nr. 1/2010, 26-27.
- Bonde, K., (2012). *Optimale læringsrum for barn. – Om at oppleve og indrette rum i børnehøjde.* . I Hyldig, K.S., (2012). *Creators room – Hvis rummet er på tværs, bliver pedagogikken på trods*. Velje: Leg og Læring – Kids n'Tweet Lifestyle
- Buvik, K., Høyland, K., Kvande, W., Noach, S., Tingstad, V., Presterud, A-M., og Kvamstad, V. (2003). *Utforming av barnehager. På leting etter barneperspektivet*. SINTEF OG NTNU: Storbysamarbeidet i barnehagesektoren.
- Carlgren, I. og Marton, F. (2002). *Fremtidens lærere*. København: Gyldendal Uddannelse
- Dahl, B., og Evenstad, R. (2012). *Arkitektur og pedagogikk*. I Krogstad, A., Hansen, K.G., Høyland, K., og Moser Thomas. (2012). *Rom for barnehage- Flerfaglige perspektiver på barnehagens fysiske miljø*. Bergen: Fagbokforlaget
- Howitt, D., og Cramer, D. (2011). *Introduction to Statistics in Psychology*. Harlow: Pearson, 5th.ed.

Høyland, K., og Hansen, K.G. (2012). *De fysiske omgivelsenes betydning for barnehagens kvalitet*. I Krogstad, A., Hansen, K.G., Høyland, K., og Moser Thomas. (2012). *Rom for barnehage- Flerfaglige perspektiver på barnehagens fysiske miljø*. Bergen: Fagbokforlaget

Iversholt, L., og Toft, K.I., (2012). *Rummet som inkluderende medspiller – om observasjoner og anbefalinger vedr. læringsrum sett fra et pedagogisk perspektiv*. I Hyldig, K.S., (2012). *Creators room – Hvis rummet er på tværs, bliver pedagogikken på trods*. Velje: Leg og Læring – Kids n'Tweet Lifestyle

Kunnskapsdepartementet. (2005). *Lov om barnehager*.

Kunnskapsdepartementet (2006). *Veileder. Godkjenning av barnehager*.

Kunnskapsdepartementet (2011). *Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver*. Oslo. (Fastsatt av Kunnskapsdepartementet 1.mars 2006 med hjemmels i lov 17.juni 2005).

Lundgren, U.P. (1979). *Att organisera omvärlden: en introduksjon til læroplansteori*. Stockholm: Liber.

Meland, A.T. (2011). *Ansvar for egen læring*. Gøteborg: Universitatis Gothoburgensis

Mostad, V., Skandsen, T., Wærnes, J.I., og Lindvig, Y. (2013). *Entusiasme for endring i barnehagen*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.

NOU 2012:1 *Til barnas beste. Ny lovgivning for barnehagene*. Oslo: Kunnskapsdepartementet

NRK (2010). *Brennpunkt*. 26.10.10. Basebarnehager er omstridt. Hentet fra:
<http://www.nrk.no/skole/klippdetalj?topic=nrk:klipp/822475>

Rinaldi, C. (2009). *I dialog med Reggio Emilia, lytte, forske og lære*. Bergen: Fagbokforlaget

Seland, M. (2009). *Det moderne barn og den fleksible barnehagen. En etnografisk studie av barnehagens hverdagsliv i lys av nyere diskurser og kommunal virkelighet*. Doktoravhandling ved NTNU.

Seland, M. (2011). *Livet i den fleksible barnehagen*. Oslo: Universitetsforlaget.

Svendsen P.M (2010). Vet ikke om basebarnehager er bra for barna. *Utdanningsnytt.no* 26.10.2010. Hentet: <http://utdanningsnytt.no/4/Meny-B/Barnehage/Utviklingsarbeid/Vet-ikke-om-basebarnehager-er-bra-for-barna/?mode=print>

Holmseth, S. (red.) (2013). *Utdanning 2013 –fra barnehage til doktorgrad*. Hentet: http://ssb.no/forside/_attachment/153399?_ts=142ddafb448 (21.01.14)

St.meld.24. (2002-2003). *Barnehagetilbud til alle – økonomi, mangfold og valgfrihet*. Oslo: Kunnskapsdepartementet

St.meld.24. (2012 – 2013). *Framtidens barnehage*. Oslo: Kunnskapsdepartementet

St.meld.41. (2008-2009). *Kvalitet i barnehagen*. Oslo: Kunnskapsdepartementet

Utdanningsspeilet (2013). *Tall og analyse av barnehager og grunnsopplæring i Norge*.

Hentet:

<http://www.udir.no/Tilstand/Utdanningsspeilet/Utdanningsspeilet/Utdanningsspeilet-2013/> (12.04.14)

Vassend, A., Thygesen, J., Bayer, B.S., Alvestad, M., og Abrahamsen, G. (2011).

Barnehagens organisering og strukturelle faktorerers betydning for kvalitet. Rapport IRIS-2011/029. Hentet fra

http://www.regjeringen.no/upload/KD/Vedlegg/Rapporter/IRIS_rapport.pdf
(12.01.14).

Ytreberg, R. (2010). *Bekymret for billige basebarnehager*. Brennpunkt –NRK. 26.10.2010.

Hentet fra: <http://www.nrk.no/programmer/tv/brennpunkt/1.7351546>

Vedlegg 1. Informasjonsbrev til styrer/leder

Til styrer/ barnehageleder

Mitt navn er Randi Hindenes, jeg er masterstudent ved UIO, retning pedagogikk. Jeg er utdannet førskolelærer og har tidligere jobbet som pedagogisk leder. I min masteravhandling ønsker jeg å se på barnehagebygget og dets organisasjonsform. Mitt forskningsspørsmål er foreløpig "Har organisering av barnehagebygget en innvirkning på brukskvaliteten avhengig av om det er organisert som en tradisjonell avdelingsbarnehage eller en basebarnehage?". I dagens debatter om hvilke konsekvenser utbyggingen av basebarnehager har å si for kvaliteten og barns trivsel, vil det være interessant å studere nærmere hvordan barnehageansatte tar i bruk de muligheter som foreligger i barnehagebygget. Både i avdelingsbarnehager og base/avdelingsfrie barnehager.

Jeg ønsker derfor å foreta en spørreundersøkelse blant ansatte i ulike barnehager over hele landet. Jeg har gjort et tilfeldig utvalg av barnehager i de tre største byene i Norge; Oslo, Bergen og Trondheim.

Vedlagt ligger 10 spørreskjemaer med tilhørende informasjon om undersøkelsen. Jeg hadde satt stor pris på dersom du kunne tatt deg tid til å be dine ansatte fylle ut skjemaet (Tar ca.- 6-10 min.). Det er også lagt ved en svarkonvolutt fra UIO, som er ferdig frankert. Dersom det er flere som ønsker å delta i undersøkelsen, må du gjerne kopiere opp flere skjemaer.

Dersom det er noe du lurer på ta gjerne kontakt på mail; hindenes.randi@gmail.com

På forhånd takk!

Med vennlig hilsen

Randi Hindenes

Masterstudent ved UIO.

Vedlegg 2. Informasjonsbrev til ansatte

Informasjon om undersøkelsen:

I forbindelse med min masteravhandling i pedagogikk ved UIO ønsker jeg å foreta en spørreundersøkelse som handler om hvordan barnehagebygg er organisert og brukes. Mitt forskningsspørsmål er foreløpig ”Har organisering av barnehagebygget en innvirkning på brukskvaliteten avhengig av om det er organisert som en tradisjonell avdelingsbarnehage eller en basebarnehage?”. I dagens debatter om hvilke konsekvenser utbyggingen av basebarnehager har å si for kvaliteten og barns trivsel, vil det være interessant å studere nærmere hvordan barnehageansatte tar i bruk de muligheter som foreligger i barnehagebygget.

I denne undersøkelsen er jeg ikke ute etter å argumentere for den ene eller andre måten å organisere barnehagen på, men etter å studere om måten barnehagebygget er organisert etter, har noen fordeler eller ulemper på de aktivitetene som skjer i barnehagehverdagen.

Du vil bli bedt om å krysse av hvilken av to kategorier din barnehage har mest til felles med. De to valgene er *avdelingsbarnehage* og *basebarnehage*. Avdelingsbarnehage er den tradisjonelle organiseringsformen hvor hver barnegruppe har sine private avdelinger som inneholder garderober, lekearealer, spisearealer og wc/stellerom. (9-15 småbarn/ 15-21 store barn). Med basebarnehage, er organiseringen av oppholdsrom felles for flere barnegrupper. Her har de ulike barnegruppene (eller en stor gruppe) fellesrom, samt ulike spesialrom/verksteder som er felles for alle. Spisearealer og toalett/stellerom deles også mellom flere barn/grupper enn i avdelingsbarnehagen.

Spørreskjemaet svares anonymt, og det vil ikke være mulig for noen å spore tilbake til hvem som har svart.

Jeg håper du vil ta deg tid til å svare, og takker på forhånd.

Med vennlig hilsen

Randi Hindenes

Masterstudent ved UIO.

Vedlegg 3. Spørreskjema

Spørreskjema:

Hvilken kategori har din barnehage mest til felles med?

Basebarnehage

Avdelingsbarnehage

Stilling:

Pedagog

Assistent

Fagarbeider

Temaområde 1 - Hvordan brukes barnehagebygget?

1 – Svært
liten grad

2- Liten grad

3- Delvis

4- Stor grad

5- Svært
stor grad

Sett kryss i den rubrikken som du mener passer best.

	<u>1</u>	<u>2</u>	<u>3</u>	<u>4</u>	<u>5</u>
I hvilken grad brukes bygget til aktiviteter i små grupper? (3-8 barn)					
I hvilken grad brukes bygget til aktiviteter i store grupper? (9-13 barn)					
I hvilken grad brukes bygget til aktiviteter i homogene grupper? (Barn på samme alder)					
I hvilken grad brukes bygget til aktiviteter i aldersblandede grupper?					
I hvilken grad brukes bygget til formelle aktiviteter? (Aktiviteter som på forhånd er planlagt av voksne)					
I hvilken grad brukes bygget til uformelle aktiviteter? (Aktiviteter som ikke er forhåndsplanlagt)					
I hvilken grad brukes bygget til spontane aktiviteter? (Aktiviteter som oppstår på barns initiativ)					

I hvilken grad brukes bygget til varierte aktiviteter i samme rom til samme tid?					

[Flere spørsmål på andre siden av arket.](#)

Temaområde 2 – I hvilken grad er barnehagebygget tilrettelagt for:

1 – Svært dårlig	2- Dårlig	3- Delvis	4 -Godt	5- svært Godt
------------------	-----------	-----------	---------	---------------

Sett kryss i den rubrikken som du mener passer best.

	<u>1</u>	<u>2</u>	<u>3</u>	<u>4</u>	<u>5</u>
I hvilken grad er det tilrettelagt for små grupper? (3-8 barn)					
I hvilken grad er det tilrettelagt for store grupper? (9-13 barn)					
I hvilken grad er det tilrettelagt for homogene grupper? (Barn på samme alder)					
I hvilken grad er det tilrettelagt for aldersblandede grupper? (Aktiviteter som på forhånd er planlagt av voksne)					
I hvilken grad er det tilrettelagt for formelle aktiviteter? (Aktiviteter som ikke er forhåndsplanlagt)					
I hvilken grad er det tilrettelagt for uformelle aktiviteter? (Aktiviteter som ikke er forhåndsplanlagt)					
I hvilken grad er det tilrettelagt for spontane aktiviteter? (Aktiviteter som oppstår på barns initiativ)					
I hvilken grad er det tilrettelagt for varierte aktiviteter i samme rom til samme tid?					

--	--	--	--	--	--

Eventuell kommentar/innspill til undersøkelsen eller øvrig problemstilling tas gjerne imot:

Vedlegg 4: Cohens d mellom pedagoger og andre ansatte

Spørsmål	Pedagog	Barne- og ungdomsarbeider og assistent	Cohens d
1.1. Bruk av små grupper	3,70	3,87	-0,23
1.2. Bruk av store grupper	4,09	3,87	0,27
1.3. Bruk av homogene aldersgrupper	3,66	3,80	-0,14
1.4. Bruk av aldersblandede grupper	3,78	3,89	-0,10
1.5. Bruk av formelle aktiviteter	4,03	3,91	-0,20
1.6. Bruk av uformelle aktiviteter	4,17	4,02	0,13
1.7. Bruk av spontane aktiviteter	4,12	4,17	-0,04
1.8. Bruk av varierte aktiviteter i samme rom/tid	3,73	3,87	-0,10

Spørsmål	Pedagog	Barne- og ungdomsarbeider og assistent	Cohens d
2.1. Tilrettelegging av små grupper	3,63	3,68	-0,05
2.2. Tilrettelegging av store grupper	3,81	4,06	-0,30
2.3. Tilrettelegging av homogene aldersgrupper	3,67	3,87	-0,16
2.4. Tilrettelegging av aldersblandede grupper	3,81	3,83	-0,01
2.5. Tilrettelegging av formelle aktiviteter	3,90	4,02	-0,15
2.6. Tilrettelegging av uformelle aktiviteter	4,00	4,00	0
2.7. Tilrettelegging av spontane aktiviteter	3,95	3,94	0?
2.8. Tilrettelegging av varierte aktiviteter i	3,42	3,66	-0,25

samme rom/tid			
---------------	--	--	--

